

No 2
1 9 3 5
30 senti

Haitse Kodu!

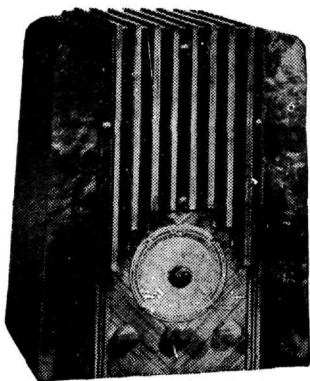

ARCTURUS raadiolambid

**RAADIO
CONDENSOR Co.**
pöörkondensaatorid.

„POLYMET“
elektrolüütilised
kondensaatorid.

„JENSEN“
valjuhääldajad.

„ZENITH“ JA
„AUDIOLA“

raadiovastuvõtjad 15—2000
meetri pikkusele lainele. Soo-
vitab soodsate hindadega

K. Loik

TALLINN, S. Karja 19/2.
Telef. 446-81 ja 469-11.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu pea-
staabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol. ltn. A. Balder,
telefon 451-94.

Tegev toimetaja kapten A. Treufeldt,
telefon ametis 451-89,
kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap.
Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele
tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvi-
tamata ja tagasisaatmiseks markimata
käsikirju alal ei hoita.

Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti
ja neljapäeviti kella 10.00—12.00.

*

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.
Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad: ä üks lehekül-
teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti
järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

Nr. 2

1935

SISUKORD:

E. P.: Kõik ülesehitavale tööle kodu-
maa heaks.

I. P.: Talispordimängud.

EK.: Ratsasportlike harjutuste organi-
seerimine kaitseliidus.

Epa: Rahvas ja „riigivaenlased“.

E. A.: Esimene saak õhust vabadus-
sõjas.

Hanno Kulmen: Ürgorgude maal.

J. Aia: Ratsakaitseliitlased luurpiil-
konna teenistuses.

— Jaanuarikuu kroonika.

— Suuskadel ümber Eesti.

R. Roht: Esimene armastus. Katkend
romaanist.

SUUSATÖÖSTUS

O.-Ü.

Lebecki, Pabstel

& Co.

S. Tartu mnt. 30

TALLINN

Tel. 306-10

Suusad ja suusatarbed

Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 2

Tallinnas, neljapäeval, 31. jaanuaril 1935

XI aastakäik

Kõik ülesehitavale tööle kodumaa heaks

Ajalooline koosolek Estonia
kontsertsaalis 17. jaanuaril

Omavalitsused on olnud hälliks, kus kasvas ja arenes eesti rahva enesekorraldamise tahe ja rahvuslik meelsus. Kui puhkesid revolutsioonituuled, oli rahvas küps oma rahvusliku omavalitsuse kaudu iseseisvuse kättevõitmiseks. Kõrgemad omavalitsuse üksused olid aluseks meie riigikorra loomisele ja rajamisele. Nad on suurt osa etendanud ka vabadussõjas, olles kohapealsed mobilisatsiooniteostajad, varustuse ja toidudainete muretsejad jne.

Nüüd, kus meie riigielu on astumas uude ajajärku, kutsus vabariigi valitsus omavalitsustegelased kokku, et neid informeerida valitsuse kavatsusist ja paluda neilt kaastööd riigielu ülesehitamisel.

Sel puhul riigivanim K. Päts väljendas järgmisi mõtteid. Olgugi et maailmasõda on palju aastaid seljataga, vaevavad Euroopat suuremad raskused kui sõjaajal. Üteldakse, et see ei ole muud midagi kui sõjamõõn purustatud varade järelkaja — majanduskriis. Tarvitseb kriisil vaid mööduda ja elu hakkab veerema jälle loomulikku rada. Kuid kui me tungime põhjalikumalt Euroopa poliitikaellu, siis näeme, et me ei ela üle mitte üksi majandusliku depressiooni aega, vaid suurt murrangut üldse, mille tagajärjed ulatuvad aastasadesse. Praegu astub seltskond uude ajajärku, nagu tavaliselt pärast suuri revolutsioone. Rahvaste sotsiaalne elu on kannatanud sõja all. Nad on kaotanud hiiglavarandused ja inimkonna katastroofide mõjul vaimselt muutunud teissuguseks.

Isegi maad, kus on aastasadu vanad riigivalitsemise traditsioonid, võtavad tarvitusele erakorralised abinõud. Inglismaad on seni juhtinud alati parlamendi enamuse juht, kuna praegu näeme valitsuse eesotsas meest, kel ei ole kaugeltki enamust parlamendis. Saksa maal kutsutakse parlament ainult siis kokku, kui on ütelda midagi uut. Itaalias on rahvaesindus täieliselt kadunud ja seda asendavad seltskondlikud organisatsioonid. Ameerikas on kongress annud kogu võimu presidendile kätte, kes võib seda kasutada oma äranägemisel, arvestamata isegi kõrgemat kohtuvõimu. Kas need ei ole küllaldased tunnused selleks, et on sündimas midagi uut?

Me ei ela kuski väikesel saarel, vaid meid piira-

vad suured riigid, seepärast peame oskama hinnata, mis meie ümber sünnib. Olukorda arvestades peame katsuma oma riiki kindlustada ja rahvast organiseerida nii, et ta vastaks uutele ühiselu alusele.

Meie demokratiseerimine on läinud riikliku ühiselu aluspõhjadeni. Meil on kõigil ühesugused õigused, kasvatus ja haridus. Kõik võime ühesuguselt õigustatud riigi tegevusest võtta osa aktiivselt. Kuid nii kaugele ulatuvas demokraatias on raske leida rahva hulgast ettevalmistatud riigijuhte. Siia seltsivad veel majanduslikud hädad. Endised valitsejad ei tarvitsenud hoolitseda selle eest, kuidas areneb rahvamajandus, sest tarvitajaid ja turge oli ohtrasti ja vaba võistlusega saavutati häid tagajärgi. Nüüd aga näeme, et ilma valitsuse vahele segamata satuks kogu rahva elu ummikusse ja hädaohu. Kui me näiteks õigel ajal poleks piiranud vilja sissevedu oma vilja kasvatamise kaitseks, missuguses majanduslikus seisukorras oleksime praegu? Väljaveo asemel peaksime ka nüüd miljonite eest vedama vilja sisse. Siit selgub, et valitsus peab astuma välja ka majanduslike küsimuste korraldamisel. Sääraseid laiaulatuselisi ülesandeid saab valitsus teostada ainult organiseeritud seltskonnaga. Samuti peab olema plaan ja kindel keskkoh, et riigimajandust korraldada nii, et see annaks positiivseid tagajärgi. Uut suunda rajada nii seltskonna kui ka majanduselu alal on võrratult raske. Neid probleeme on püütud mitmel viisil lahendada. Katsutakse kõik võim koondada üksikute juhtide kätte. Edu sõltub siin juhi andekusest ja oskusest. On rahvaid, kel on tekkinud niisugused juhid, kes õnnelikult viivad neid edasi. Kuid siin kergib küsimus, mis saab siis, kui see suurte annetega inimene peaks kaduma?

Näeme veel, et riigi elu püütakse korraldada mitte enam parteilisel, maailmavaatelisel alusel, vaid tegeliku elu nõudeil. Tööandjad ja -võtjad pannakse ühise laua taha, kus riigivõim on nende lepitajaks ja rahu loojaks. Niisuguseid kordi on pandud maksma ja peame ootama, mis tagajärgi see annab.

Meie riigikord on loodud sõjaajal, sellal, kus meil puudusid võimalused loomulikkuks arenguks. Meie rahvas ei ole veel kaua olnud iseseisev ja end juhtinud.

Kuid hoolimata sellest on tal säilinud kindel turi ja iseseisev vaba otsustamine. Ja seda looduse poolt pärandatud vara ei taha me kaotada raskeimail aegadel. Luues uusi asutusi võidame raskused, kuid sealjuures ei sea me endale inimesi ebajumalaks ja käski- jaks! Me oleme esimesed, kes asuvad igasuguse diktatuuri vastu välja, tulgu see kust poolt tahes. Just selle vältimiseks oleme edasi lükanud seaduses ettenähtud valimised. Riigi keskvoimu teostame praegu maksva põhiseaduse ja seadusandluse alusel. Oleme katsunud parandada ja korraldada neid nähtusi meie riigi elus, mis möödunud 15 aasta jooksul polnud tehtud küllalt hästi ja õnnelikult.

Kui me ei ole kuulutanud välja valimisi, siis on selleks olnud kaaluvad põhjused. Seni, kui palaviku valu, mis rahvast on vapustanud, ei ole möödas, pole võimalik teostada valimisi, sest riik võib sattuda häda- ohtu. Mitte seepärast, et võim ja töö Toompeal on armas. Me teame selle töö raskust, kuid oleme pida- nud pühimaks ja isamaalisimaks kohuseks teha seda tööd ja loodame, et omavalitsused ja valitsuse asutused toetavad seda tööd, mida nad on teinud ka seni.

Meil on veel palju korraldada ja reformeerida. Omavalitsused on meile pärandatud ajalooliselt. Vii- masel omavalitsuse kongressil ütlesid kõik, et neid ei ole vaja kaotada, sest nad on sidemeks üksikute val- dade vahel. Küll aga peaks neid täiendama ja refor- meerima. Uus põhiseadus pühkis nad ära. Valitsus on seatud raskesse seisukorda, kui ta tahab neis olu- kordades luua ümber omavalitsusi.

Kiriku elus oleme viinud läbi uuenduse, et lõpe- tada inetud tülid koguduse ja õpetaja vahel. Meie noor- põlve õpetaja ja juhi ning vanapõlve toetaja — kiriku — autoriteet on seatud auvärsitusesse ja hiilgusesse ja rahvas ei ole seda mitte mõistnud hukka.

Seisab veel ees raske töö — seltskonna organiseeri- mine. Meie arvates ühe inimese juhtimisel ei või riik areneda ega jõuda edasi. Rahvajõud peab end ise seadma jalule ja riigivõim peab olema see, kes hoiab tasakaalu riigis. Ei ole sellest küllalt, et kirjutada maha mõni demokraatlik põhiseadus, luua erakonnad ja seada sisse demokraatlik kord. Kogemused näita- vad, et see ei ole viinud meid sihile. Niisugune era- kondade süsteem läks rahvale kibedaks ja ta tahtis tasta saada lahti. Sellest peame võtma õpetust või midu läheme vastu hädaohtudele. Praegune seisukord näi- tab, et parteiline valitsus võib ainuüksi püsida seal, kus on aastasadu vanad traditsioonid ja kus rahvas on sellega harjunud. Vilumata rahvaste juures toob sel- lane kord kaasa hädaohte, kuna rahvas satub riigiasu- tuste vastu opositsiooni.

Organiseeruma peame teistel alustel. Arvan, et peame rahvast korraldama elukutsete järgi. Esindatud peaksid olema mõlemad pooled, nii vaimsed kui ka need, kes loovad majanduslikke väärtusi. Kutseline organi- seerimine annab seda, et inimesel ei ole tarvis kum- mardada parteisid, vaid ta võib end panna maksma ühes oma lähimate kaastöölisega. Organisatsioonid peavad olema üheõiguslikud, et riigivõim võiks neid arvestada. Nende moraali ja autunne peaksid olema kohaldatud riiklik-rahvuslikule alusele, sest mitte üksi õigused ei ole mõõduandvad, vaid mõõduandev on see, kes teeb ja ohverdab riigi kasuks kõige rohkem. Meie riigi organisatsioone peab kandma mõte, et mitte võim ei ole kõik, vaid see on kõik, kes oskab riiki kanda oma õlgadel ja talle hädakorral ohverdada. Kuigi tule- vad arusaamatused ja võitlused, peavad kõik meie orga- nisatsioonid kuuluma ühise katuse alla ja tundma, et nad on Eesti vabariigi organisatsioonid, et nad võivad areneda ja edasi elada siis, kui neid katab ja varjab ühine Eesti vabariigi katvus. Ütlen seda selleks, et praeguste meeolude juures ei või uue põhiseaduse järgi võtta ette valimisi. Põhiseadus on puudulik, on

ratsahobuse seljas tehtud ja koostajaiks on olnud ini- mesed, kes ei tunne valitsemise raskusi. Sageli oleme pidanud ühe või teise asja juures pidama paar tundi nõu, kuidas põhiseadusest saada aru. Pealegi võimal- dab see võimuküllust tarvitada kurjasti. Katsete tege- mine on riigielus seotud suurte hädaohtudega, seda enam, et praegune aeg ei ole selleks kohane. Usun, et meie seltskond, riik ja valitsus jõuavad nii kaugele, et võime rahvahääletuse korras esitada seisukohavõtmi- seks küsimuse uue Asutava Kogu kokkutulemise kohta. Teist teed meil parlamendi juure tagasitulemiseks ei ole. Põhiseaduse loomisest peaksid võtma osa kõik organisatsioonid ja rahvas, aga seda mitte kirjutama maha teiste riikide seadustest. See peab olema veri meie verest ja liha meie rahva lihast.

Me ei ole mitte võimu haarajad, vaid võimu hool- dajad. Valitsus ei ole iialgi ei ühelgi oma otsusel olnud niisugusel seisukohal, et ta on tahtnud luua mingisugust diktaatorlikku korda või kellelegi anda eri- lisi suuri õigusi. Kui need õigused on suured, siis on see tingitud praegusest põhiseadusest ja erakorralisist aegadest.

Üksteisele jala ettepanek ülesehitavas töös peab kaduma. Peame hingeliselt tervenema ja eestkostmise ajajärgust jõudma välja. Ainult siis jõuame edasi, kui me vastastikku üksteist toetame ja peame au sees ausa ja korraliku töö kodumaa heakäiguks. See koosolek ei ole õppetund, vaid siin teeme lahti oma südamed ja valame vastastikku välja selle, mis aastate jooksul on imbutunud. Peaksime üksteisest saama aru, ja loo- dan, et see koosolek peab meie südametulukese uuesti süütama põlema suureks ülesehitavaks tööks.

Pärast riigivanema kõnet võtavad sõna omavalit- suste esindajad. Nad kiidavad valitsuse sammud heaks ja lubavad üksmeelselt aidata kaasa riigi ülesehitamise töös.

Pärast omavalitsuse esindajate kõnesid asub kõne- tooli kaitseväge de ülemjuhataja kindral J. Laidoner. Ta selgitab riigikaitse organiseerimise puutuvaid küsimusi kokkuvõetult järgmiselt:

Me ei alga ega pea kellegagi võitlust ega sõda mitte seepärast, et meie maa on nõrk ja väike, vaid meil ei ole tarvidust selleks. Saavutasime vabadussõjas kõik selle, mida me tahtsime. Eestil on küllalt maad, et areneda, kasvada ja saada tugevaks. Kuid rahvus- vahelised julgeoleku küsimused ei sõltu üksi meist. Rahvaste elulised küsimused lähevad üksteisega tihti vastuollu ja niisuguseil suuril kokkupõrkeil võime sat- tuda sõjakeerisesse. Üteldakse, et me võiksime jääda erapooletuks, kuid soov üksi siin ei aita. Peab olema reaalne jõud erapooletuse kaitsmiseks. Šveits näiteks pidi hoidma maailmasõja ajal oma neutraalsuse kait- seks neli aastat 240.000 meest püssi all. Ei tohi teha illusioone, et tuleviku tülküsimused otsustatakse rahu- likul teel, olugi et rahvusvahelised asutused on lahenda- nud vähemaid konflikte. Kuid näeme siiski, et pal- judes riikides kulutatakse suuri summasid relvastumi- seks ja ühtlasi pikendatakse teenistuse aega.

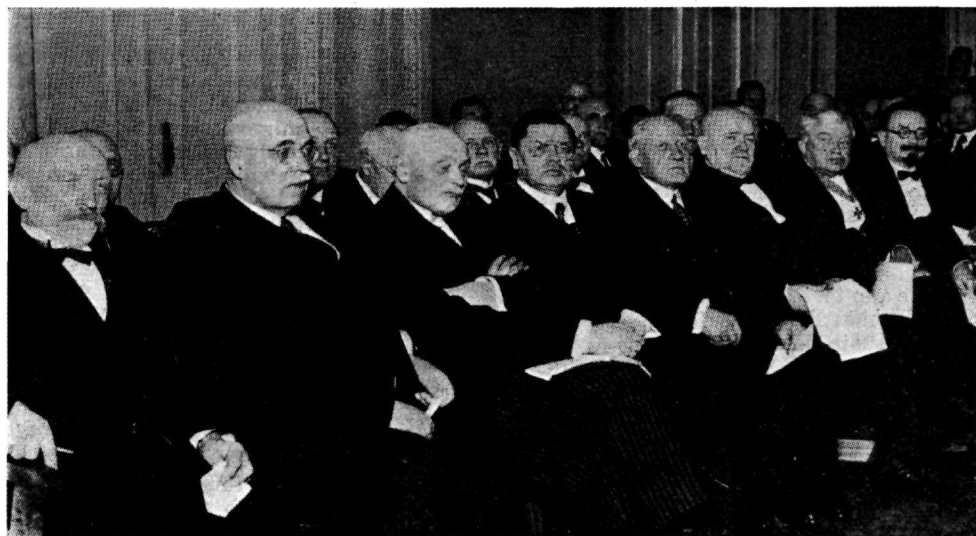
Sõda võib tulla, kuigi ma ei taha ütelda, et see tuleks varsti. Riigikaitse probleem ei ole mitte ühe päeva küsimus. Iga riik ja rahvas, kes tahab elada, peab alati olema kaitsevõimas, sest riigikaitset ei saa luua ühe päevaga. Seepärast ei tohi vaadata asjale nii, et kui meil tänavu ei ole hädaohtu, siis võime lasta käed rüppe.

On selge, et riigikaitse ei ole mitte üksi kaitseväge asi, vaid siin peavad aitama kaasa ka omavalitsused. Kuna meie territoorium on väike, võib kogu maa saada sõjatalermaaks ja seepärast on tarvis, et kogu maa, kogu riik võiks end hädaohu korral kaitsta.

Kaitsejõud, selle all on mõeldud kaitseväge, kaitse-

Tallinna linn austas oma veteraane

Ühenduses Eesti omavalitsuste 30. juubelipidustustega korraldas Tallinna linnavalitsus 18. jaanuaril „Estonia“ kontsertsaalis piduliku aktuse ühes linnavolikogu koosolekuga. Aktusele olid ilmunud ka 1904. a. linnavolinikud, arvult üle kahekümne. Linnavolikogu oma koosolekul võttis ühel häälel vastu otsuse, kus riigivanem K. Päts valiti ülesnäidatud teenete eest Tallinna linna aukodanikuks ja annetati talle vastav autasu. 1905. a. linnavolinikele, kes on langenud majanduslikku kitsikusse, määrati toetust. Ülevaate Eesti omavalitsuste saamise loost andis advokaat R. Kuuskmaa ja Tallinna linnavalitsuse 30-a. tegevusest praegune linnapea abi A. Uesson.

Pildil vanad, 1905. a. linnavolinikud. Vasakult — M. Rõuk, Chr. Rotermann, J. Umbliu, G. Bel-

jagin, Chr. Tiik, P. Sorgus, V. Lender ja J. L. Jürgens.

liit, piirivalve jne., võib edukalt tegutseda ainult siis, kui tal on tugevad juhid. Neil peavad olema suured üldised ja eriala teadmised, nad peavad olema otsusevõimised ja füüsiliselt tugevad. Me peame juhtkonda järk-järgult uuendama, sest muidu jääb kaitseväge vanaks. Siin võivad omavalitsused vallandatud kaitsevaelasile tulla appi ja neile võimaluste korral muretseda teenistust. Samasugune lugu on reservohvitseridega.

Need on parimad mehed teie poegade ja vendadest, kes on lõpetanud aspirantide kursuse, ja kui nad eraellu tagasi minnes satuvad raskesse seisukorda, siis juhitunne kaob ja niisuguseist inimesist ei saa enam ohvitseri. Seda peaksid kohapealsed omavalitsustegelased pidama silmas ja teenistukohtadele paigutama rohkem neid, kes on hädaohu korral meie kodumaa otsekohesed kaitsjad.

Suur probleem, mis puudutab ka omavalitsusi, on meie kaitseliit. Neil on käes relvad ning nad peavad õppima laskma, kuid kas jõuame igale poole rajada laskeradu? Siin peaksid omavalitsused tulema appi ja muretsema vastavaid maa-alasid. Peab veel tähen-dama, et harjutuseks määratud maa-alasid ei saa täpselt piirata. Selleks ei ole raha ega ka võimalusi. Laskemaa-aladel pannakse välja punane lipp hoiatusseks. Inimesed on ettevaatamatud ja juhtub, et saatust neid karistab. Siin ei ole süüdi keegi muu kui kannataja ise. Ei saa igale kodanikule panna hoidjat järele. Omavalitsused peaksid seda rahvale selgitama, et kus on punane lipp väljas, ärgu mingi ligi.

Noorte ettevalmistamine on kaitseväes raskeim töö. Siin ei tule kõne alla ükski õppuse tehniline külg, vaid noored peaksid õppima kõigepealt iseendid korraldama isamaalises vaimus. Ka selles töös seisab kaitseliit esikohal noorkotkaste organisatsiooniga.

Sõjalise õppuse peab viima ka ülikooli. Muidugi mitte selleks, et üliõpilasi militariseerida, vaid selleks, et tarbekorral saaks neid kasutada riigikaitseks. Riik kulutab ülikoolile suuri summasid ja seepärast on ta

ka õigustatud nõudma, et sealt saaks hädaohu korral tublisid isamaakaitsejaid.

Kaitsevael peab olema alatine kontakt rahvaga ja selle kontakti loomine on ka omavalitsuste ülesanne. Kui me töötame koos, siis rahvas saab aru sellest ettevalmistusest, milleks me sugereerime oma noorsugu.

Meie riigi julgeoleku küsimus peab olema kõigil südamel. Ja kui tullakse väitma, et väike riik ei jõua end kaitsta, siis vastan mina, et ta jõuab. Kõigepealt meil peab olema julgust ja me peame seda tahtma. Seda saavutame siis, kui meie jõud on hästi organiseeritud — kaitseväge, kaitseliit, piirivalve, politsei jne.

Kui meie maa-alal asub tugev riik hästi korraldatud kaitsejõuga, siis ei taha ükski suurriik riskeerida niisuguse riigi kallale minna, sest ta teab, et ta saab minna edasi ainult üle meie surnukehade. See maa-ala, mis praegu on eesti rahva käes, sellest ei tohi ükski sammutäis minna ära, see peab jääma eesti rahvale igaveseks ajaks.

Pärast kindral Laidoneri kõnet võttis sõna m a j a n d u s m i n i s t e r K. S e l t e r, tutvustades omavalitsuse tegelasi praeguse majandusliku seisukorraga ja tuleviku väljavaateiga.

Põllumajanduse seisukord 1934. kalendriaastal on olnudunduvalt parem kümne aasta keskmisest saagist. Paljudes teistes maades oli aga põua ja ikalduste tõttu saak võrdlemisi madal ning seepärast õnnestus meil põlusaaki soodsail tingimusil realiseerida. See on kahtlemata suurim põhjus, mis pärast 1934. aastal meie majanduslik seisukord on muutunud paremaks. Paralleelselt põllumajanduse paranemisele on käinud ka tööstuse seisukorra paranemine. Tööstussaaduste hinnad on möödunud aastal püsinud sise- kui ka väliturul ja kohati näidanud isegi tõusutendentsi. Sel põhjusel on tööolud Eestis paremad kui üksikuis teistes riikides. Näiteks Saksa riigis tuleb igale 40 inimesele 1 töötü, samal ajal tuleb Eestis tuhande peale üks.

Panganduse seisukord on rahuldav. Kreditaasutuste

kassareservid on suured ja hoisummad on tõusnud suuremaks kui kunagi enne.

Raske on olla prohvet, kuid näib, et tuleviku pärast ei tarvitse tunda muret. Üldine majanduslik seisukord on rahuldav, tulevik on täitsa kindel ja eeloleva aasta pärast ei tarvitse tunda muret, kuid siiski on meil ees suured ülesanded. On tarvis maad harida, sest meil on palju harimata maad, on tarvis harida metsa, korraldada teid, on tarvis mõelda riigikaitsele, relvastamisele ja riigi kindlustamisele. Käskikäes sellega on vaja stabiliseerida kogu rahvamajanduse turgu ja võita turge. Kui seni oleme töötanud ühes, siis loodan, et ka tulevikus viime need sihid läbi ühiselt ja tulevik ei saa olla halvem kui minevik, vaid isegi parem.

Peaministri asetäitja K. Eenpalu kõneleb omavalitsuste reformist. Ajalooliselt kujunenud omavalitsuste üksuste piire palju ei muudeta, kuid üksikud tarvilisemad piiriparandused tuleb siiski viia läbi.

Palju suurema tähtsusega on meil võimu käsituse küsimus omavalitsuses. Kollektiivsest vastutajast, kus sageli ei leidunud üldse vastutajat, peab välja tõstma üksikvõimu vastutuse kogu ees, see tähendab, üksiku vastutus tõuseb.

Miiting on hea asi, aga ta ajab ühtlasi kõik segamini. Arvustamisega teinekord saavutatakse uusi mõtteid, aga tõesid alatise mahakiskumisega ja mahategemisega ei toodeta siiski.

Volikogud peavad tegema rahulikku tööd ainult asja enda pärast. Maksivad seadused lubavad asja korraldada nii, et lahkeliidele, vihale ja vaenule saab panna piire. Seepärast kõik omavalitsuse pead peavad teadma, et neil on võimalus kanda vastutust, hoida algatust enda käes ja juhtida omavalitsust. Kui tekib korralagedusi, siis astuge ühendusse järelevalve asutustega ja kord seatakse majja. Kõik valitsejad peavad andma parimat alates vallavanemaist ja lõpetades kõrgemate võimudega, sest siht peab kõigil olema üks: kanda edasi oma maad ja riiki, ehitada ümber meie elu tema kõigis avaldusis ja kõigis harudes, ehitada ümber ühtlasi meie endi mõtlemist selleks, et suudaks ühistahteliselt kesta see, mida oleme võtnud endile kandmiseks.

Oleme seni teinud palju tööd, ülesehitamistööd, aga oleme teinud ka palju seda, mis on kiskunud maha. Nüüdsest peale seame endi eesmärgiks teha ainult seda, mis ehitab üles ja mis puudutab üht ja sama suunda. Tüüldid meie vahel peavad kaduma, sest meie inimesed ei taha tüli. Meie rahva terve mõtlemisviis

ei armasta lahkeliisid ega kahele poole kiskumist. Rahvas mõtleb tervelt. Annaks meie arusaamine ja õige asjaolude hindamine, et meie juhid, nende seas kõigepealt teie, mõtleksite samuti kui mõtleb meie rahvas.

Propagandaameti juht H. Oidermaa hindab eestlase iseloomu ja leiab, et on olemas kõik eeldused, et ta kõlbab moodsa riigi ehitamiseks. Ja minevik annab riiklikke kogemusi. Meil ei olnud omal ajal iseseisvat juhtimist ja seepärast idealiseerisime vabadust täiesti äärmisel kujul. Nüüd saime kõik tunda, et ka piiramata vabadusel on oma hädaohud, ja oleme sellest teinud järeldused. Kogesime, et see süsteem oli veidi puudulik. Peamiseks puuduseks oli võimu killunemine. Oli sageli juhtumeid, et ei leitud võimumeest, kes oleks otsustanud hädatarvilise küsimuse, aga vajadus otsuse järele vaevas rahvast.

Järgmine vana süsteemi pahe oli eitav hinnang. Mahategemine ja mustamine halvab meie rahva elamisvõimet ja usku endisse. Rahvas, kes tahab jõuda edasi, peab usaldama end, peab teadma, et ta on julge, tugev ja elutahteline, tal peavad silme ees olema jaatavad, edasiviivad jooned.

Nüüd on vastutajad, kes otsustavad ja kes teevad, ja võib panna tähele, et Eesti läheb praegu märgatava edu poole, sest on saabunud suur eluparandamise ja töömeeleolu aeg. Tuletame meele kaugest minevikust, et meie rahvas on alati olnud edasitungija, sõjakas ja vallutaja, julge töös ja taplusväljal. Meie laevad on liikunud Läänemerel igal pool. Nüüd vallutab ta laasi ja valmistab kultuurpinda, millel me elame.

Võime korrata ühes Koidulaga: me kui noor ja tugev rahvas, kelle ees on kõik võimalused alles lahti, me ei lase end oma tõusus mitte kellegi poolt takistada ja meie Eesti salgake ei eksi milleski ning tungib edasi, kas mürisegu või terve maailm.

Lõppsõna ütlemiseks läheb kõnetooli peaministri asetäitja K. Eenpalu.

Kokkutuleku peaülesandeks oli selgitada vastastikku oma arusaamisi, töökspidamisi ja väljendada oma hinge soojust ja tungi. Kui tänane palveteenistus algas laulusõnadega: „Taevane isa, meil ühenda mõtted ja meeled“ ning taas: „Uut vaimu meile, Issand, anna“, siis pidage meeles, et ilma vaimu ja hingeta ei ehitata üles midagi. Seepärast tuletage kõigile meele — linlasile, talumeestele ja -naistele — missugused eestlused edasiviivad tegurite kohused lasuvad neil ja et nad neid püüaksid täita. Eestlane peab tõstma pea ja viima oma võitluse alati lõpuni.

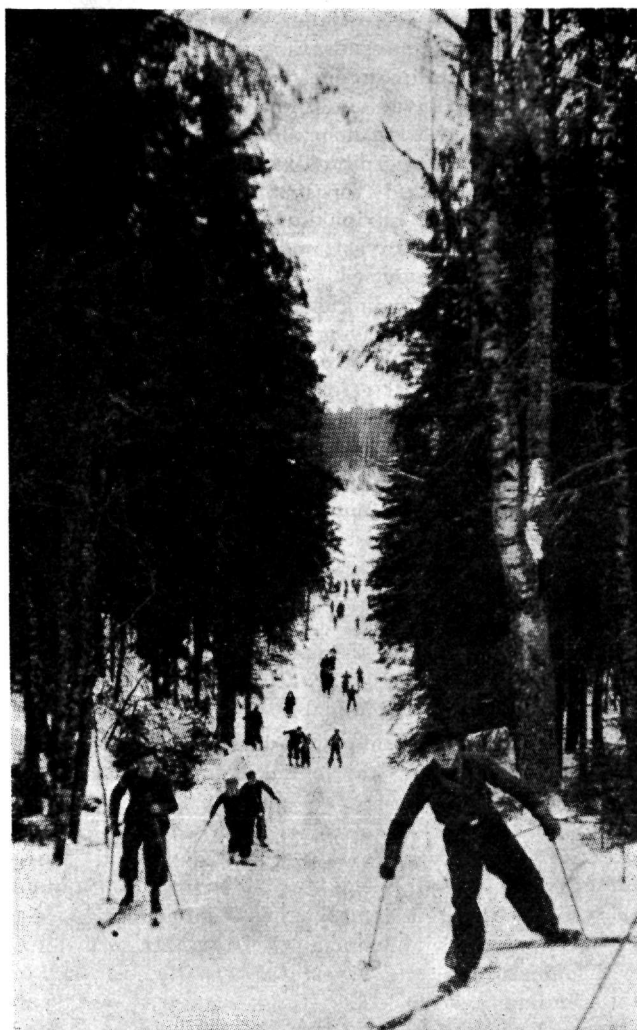
Talispordi- mängud

Üle kogu Eesti on praegu kihamas tuhanded ja tuhanded suusatajad ning teised talispordilased — seisame oma esimeste talispordimängude lävel. Kaasa löömas on paljud — spordiorganisatsioonid, kaitseliit, kaitsevägi, noorkotkad, koolinoorsugu jne. Kui läinud suvel esimesed võimlemis- ja spordimängud õnnestusid üle ootuste ja haarasid kaasa laiad massid, siis oodatakse nüüd sedasama. Kogu rahvas suuskadele, kogu rahvas jääle — see on kõrgeks ja siiski saavutatavaks eesmärgiks, mida taotelevad meie esimesed talispordimängud.

Üksikud talispordialad, nagu uisutamine j. t., pole Eestis sugugi nooremad, kuid paljusid ja paljusid aastaid tammuti paigal, jõudmata kaugemale. Peotalispordiala, massisport — suusatamine — oli jäänud täiesti sööti, kuni löi kaasa kaitseliit, tehes paari aastaga väga palju suusatamise propageerimiseks ja levitamiseks kogu riigis. Töö on kannud head vilja ja Eesti suusatajate peret hinnatakse arvult juba rohkemale kui paarikümnele tuhandele. Algavad talimängud suure talispordi propagandaettevõtteks aitavad loodetavasti palju selleks kaasa, et meie suusatajate pere tõuseks aasta-paari pärast juba sajatuhandeliseks leegioniks.

Talispordlastel on praegu hoogu ja nad ei taha sugugi jääda enam vaeselapse ossa teiste spordialade kõrval. Üle riigi korraldatavad talispordipäevad tahavad demonstreerida suusatajate väge. Suuskadel ilmuvad välja mitte ainult võistlejad, vaid oodatavasti ka pealtvaatajad. Seda kõike mitte ainult Tallinnas, vaid üle riigi. Kui esimeste talispordimängude pearaskuspunkt langeb Tallinnale, lööb aga kaasa ka kogu maa kohalike talispordipäevade kaudu. Nagu näitavad talispordiliidule saabunud kavad, paistab kõikjal valitsevat suur huvi talimängude vastu. Talispordipidustusi kohtadel on korraldamas vastavad toimekonnad spordiorganisatsioonide, kaitseliidu ja kaitseväge ühisettevõtteks. Kõikjal on pandud käed ühiselt asja külge, et viia talispord lähemale rahvale.

Esimeste talispordimängude keskkohaks on Tallinn, kuhu kogunevad praegused paremad ja tulevased eliitspordilased üle riigi. Talimängude raamides peetakse siin neljal alal esivõistlused — suusatamises, iluuisutamises, jääpurjetamises ja ka veeremängus, kui talispordi sisealas. Talimängude avamine üle riigi toimub raadiokõnega, mille peab 1. veebruari õhtul Eesti sportliku liikumise üldjuht — kehakultuuri sihtkapitali

Meie suusaparadiis — Aegviidus

valitsuse ja spordi keskliidu esimees K. Terras. See on suureks signaaliks suusatajate, suusahüppajate, kiir- ja iluuisutajate, kelgusportlaste, jääpalli- ja hokimängijate ning jääpurjekajuhtide malevale. Järgmistel päevadel on need juba üle riigi liikumas lumel ja jääl, näidates kogu rahvale, kui võrd naudingurikas, meeleolutõstev ja tervislik on talispord.

Talimängude tähtsaim osa toimub Nõmmel Mustamäe ümbruses, kus on mängude keskpunkt. Seal peetakse Eesti suusatamise, suusahüpete ja teatesuusatamise esivõistlused. Avamänguna suusatamisesivõistlustele antakse riigi raadio kaudu 2. veebr. hommikul edasi tund sihtvõimlemist suusatajaile E. Idla juhatusel. Tänavused suusatesivõistlused talimängude raamides kujunevad väga laiaulatuslikeks — kavas on ka võistlusmaad algajaile (10 km), kes seni ei ole veel esivõistlustel kolmele esimesele kohale tulnud, siis 8—12-a. noorhaugastele (2 km), 12—15-a. kodutütardele (2 km), 15—17-a. kodutütardele (3 km), 12—15-a. noorkotkastele ja 15—17-a. noorkotkastele (4 km). Need alad on kõik esimesel päeval, millal kavas on võistlejate klassile 18 km murdmaasuusatamine ja sama maa kombineeri-

tud suusavõistlusest osavõtjatele. Esmakordselt on kavas ka 4×10 km teatesuusatamine.

Tulipunktiks talimängudel kujuneb aga pühapäev Mustamäel, millal kavas on 30 km suusatamine ja mäehüpped, peale selle 5 km noortele alla 17 a. ja naistele. Uudusena näevad spordihuvilised talimängudel mäehüppeid, kombineeritud võistlust ja teatesuusatamist.

Paeluvaimaks ja huvipakkuvaimaks alaks talimängudel kujunevad oodatavasti mäehüpped, nagu on näidanud välismaa kogemused. Kõrgelt, järsu kallakuga lõppevalt mäeveerult liuglevad läbi õhu alla julged suusaspordilased, hoides õhus tasakaalu, kuni suusad puudutavad jälle maad. Otse nauditav on vaadata mäehüppajate lendu. Eriti efektsed on mäehüpped sooritatuna õhtul elektrivalgusel. Eriti mäehüppevõistlus peaks oma haaravuse tõttu meelitama Mustamäele suure pealtvaatajatemassi.

Suusahüppemäe ehitamisega Mustamäele on loota suusahüppesporti tõusmist laialdaselt harrastatavaks spordialaks. Hüppemägi ei ole kaugeltki veel lõplikul kujul valmis, kuid sellele vaatamata on seal võimalik sooritada paarikümne meetrilisi hüppeid. Ei ole kahtlust, et talimängudel meie suusahüppajad võtavad hüppemäest „viimse välja“, s. o. hüppavad nii kaugemale kui seda mägi üldse võimaldab.

Vähegi suuremalt hüppemäelt ärahüpanuna läbis tab suusahüppaja õhu kui lennuk kaunis suure kiirusega, mis ulatub umbes 90—100-km tunnikiruseni. See on juba midagi, mis väärib vaatamist. Hüppevõistlustel on aga tähtis mitte üksi sooritatud hüppe kaugus, vaid ka hüppe puhtus — stiil. Kohtunikud hindavad võistlejat mõlemas suhtes. Mõlema ala eest võib võistleja saada maksimaalselt 20 punkti. Kui hüpe lõpeb komistusega, siis arvestatakse stiili eest punkte 10—0, muidu aga 20—10. Hüppe kauguse eest saab maksimaalse punktide arvu — 20 — see, kes on sooritanud võistluste pikima hüppe, mille juures pole komistatud ega kukutud.

Hinnangu aluseks on stiili punktid, millele arvestatakse juure punktid hüppe kauguse eest. Kogusumma jagatakse kahele ja see on lõpphinnang hüppe eest. Kui aga hüppel on komistatud, siis on stiilipunktid ühtlasi lõpptagajärjeks, mis ei kuulu jagamisele. Kui iga hüppe eest on punktid arvestatud välja, arvatakse nad kokku ja jagatakse hüpete arvule. See on iga kohtuniku hinnang võistlejale. Lõpuks arvatakse iga võistleja suhtes eraldi temale kohtunikelt antud hinnangu punktid kokku ja summa jagatakse kohtunike arvule. Nii selgub võistleja lõpphinnang, kuna võistlejate paremusjärjestuse määrab punktide rohkus. Seega on suusahüpete hindamine kaunis keeruline toiming ja alati ei määra sugugi võitjat kõige pikemad hüpped.

Talisportimängude kavas on mäehüpped nii eraldi võistlusena kui ka kombineeritud suusavõistlusest osavõtjatele. Kombineeritud suusavõistlus, välismaal laialdaselt levinud ala, tuli talimängude kavas pidamisele esmakordselt Eestis. See võistlus koosneb kahest alast — 18 km murdmaasuusatamisest ning mäehüpetest. Kumbki ala peetakse eri päevil. 18 km murdmaa läbistamise aeg arvestatakse ümber punkti-

deks ning järgmisel päeval on igal võistlejal sooritada kaks mäehüpet, mis hinnatakse samuti punktidega. Punktide kogusumma määrab võistlejate paremusjärjestuse. Kombineeritud suusavõistlus teeb suusataja eriti mitmekülseks, kuna ta nõuab peale suusatamis- oskuse ja vastupidavuse veel võistlejalt julgust, otsustamisvõimet ja tasakaalutunde arendamist. Mäehüpped mitmekesistavad suusaspordi ja sellena on nad tähtsaks teguriks suusapropagandas.

Suusatamise kõrval on talimängude kavas huvipakkuvaimaks alaks jääpurjetamine, milles võistlused peetakse ülemiste järvel. Võistlused on esmakordsed ja neist võtab osa 20—30 jääpurjekat. Teatavasti meie selle ala sportlased on maailma parimad ja suure eduga võistelnud Euroopa esivõistlustel, omandades Euroopa meistri tiitleid ja esimesi kohti. Kihutamise siledal jääl määratu kiirusega on kõigiti närvekõditav ala. Oodatavasti korraldatakse soovijaile ka propagandasõite.

Jäasporti on talimängudel veel laialdaselt. Kalevi jääväljal kestavad kaks päeva kiirusutamise esivõistlused nii võistlejate klassile, koolinoortele kui ka noortele väljaspool seltse ja koole. Võistlejateklassile on kavas 500, 1500 ja 5000 m. Poistele on kavas A kl. (üle 17-a.) 500, 1500 ja 3000 m, B klassis (15—16-a.) 500 ja 1000 m, C klassis (alla 15-a.) 500 m. Ka tütarlapsed saavad kaasa võistelda — neile on kavas A klassile (üle 16-a.) 500 ja 1000 m, B klassile (alla 16-a.) — 500 meetrit. Peale selle on veel teateuisutamine poistele-tüdrukutele 4×500 m ja seltsidele 5000 m.

Kiirusutamise võistluste ajal peetakse jääpalli- ja hokivõistlused Kalevi ja Spordi vahel. Talispordimängude raamistikus peetakse veel iluuisutamise esivõistlused, kuid esmakordselt õhtul elektrivalgusel. Iluuisutamine — moodne jääballett — vastava saatemuisikaga pakub kahtlemata igale iluarmastajale naudingut, mida meil on kahjuks harva võimalik tunda.

Talisportimängude lõppakordiks on Kunstihoones peetav kontsert-aktus-ball, kus toimub auhindade jagamine arvatavasti olümpiakomitee esimehe, kaitsevägede ülemjuhataja kindral Laidoneri, poolt. Niisama tähtsad aga kui peavõistlused Tallinnas on kohalikud talispordipäevad, mis toimuvad kohtadel spordiorganisatsioonide, kaitseliidu ja kaitseväge ühissettevõtena. Provintsidest saabunud teated kõnelevad suurest huvist asja vastu.

P ä r n u s näiteks korraldatakse uisklemisdemonstratsioonid, suusanäitus, propagandakõned, suusatajate rongkäik linnas ühes paraadiga, suusamatk Niidumägedesse, suusamärgivõistlused, suusatamine hobuste ja mootorrataste järele. Väljas on ka tõukekelgumehed. T a r t u s on suusamärgivõistlused ja demonstratsioonid, spordiseltide, kaitseliidu ja kaitseväge suusatajate osavõtul, jäähokivõistlus, Raadi mõisa tiigil kiirusutamise võistlused ja kaitseliidu saalis lõppaktus. V ö r u s on kavas 42 kaitseliidu suusauksuse (igas paarkümmend meest) tähesõit Võrru, suusamärgivõistlused, aktus, talisportlaste rongkäik läbi linna, 18-km suusatamine ümber linna, samal ajal suusamärgivõistlused jne. V a l g a s on tõukekelguvõistlused, aktus ühes suusafilmi näitamisega, iluuisutamise- ja

suusamärgivõistlused, mäesõidu oskuse demonstratsioon ja tõenäoliselt ka rongkäik läbi linna. Narvas korraldatakse suusatajate väljasõit Vaivara Sinimägedele, kus on võistlusi ja demonstratsioone. Läänud aastal võttis säärasest väljasõidust osa umbes 600 inimest, kuid seekord loodetakse osavõtjate arvu tõsta tuhandele.

Samuti korraldatakse talispordipäevi ka teistes linnades ja paljudes kohtades maal. Näiteks Koerus on 10 km suusavõistlus meestele, 5 km noortele ja 2 km poistele, õhtul aga maadlusvõistlused. Tartumaal näiteks korraldab kaitseliidu malev talimängude puhul suusapäevad viies keskuses — Kukulinnas, Puhjas, Tormas, Kambjas ja Rāpinas. Nende suusapäevade kavades on suusatamise oskuse õpetamine, võistlused ja ettekanded. Säärastest suusapäevadest osavõtt on võimaldatud kõigile asjahuvilistele. Eriti soovitav on aga osavõtt suusamärgivõistlustest. Huvi suusapäevade vastu on suur eriti maal, mis tohiks tagada nende hea kordamineku.

Talispordimängudest üle riigi osavõtjate arv kokku arvatakse tõusvat 7000—8000-le. Pealtvaatajaid peaks tulema kaks-kolm korda rohkem. Kuna asjatundjad on arvamisel, et Eestis on praegu 20.000—25.000 paari suuski, kaasa arvatud kaitseorganisatsioon, peaks eelmärgitud arvamine olema tõenäoline. Ei tahaks uskuda, et ükski suusasportlane jääks eemale talimängudest, ükskõik kas Tallinnas või provintsis. Talispordialadest on eriti suusatamine teinud suuri edusamme ja nüüd on aeg demonstreerida, et suusasport on niisama suure väärtusega ja populaarsusega spordiala rahva kehalises kasvatuses kui teisedki spordialad, kui isegi mitte teistest veelgi populaarsem!

*

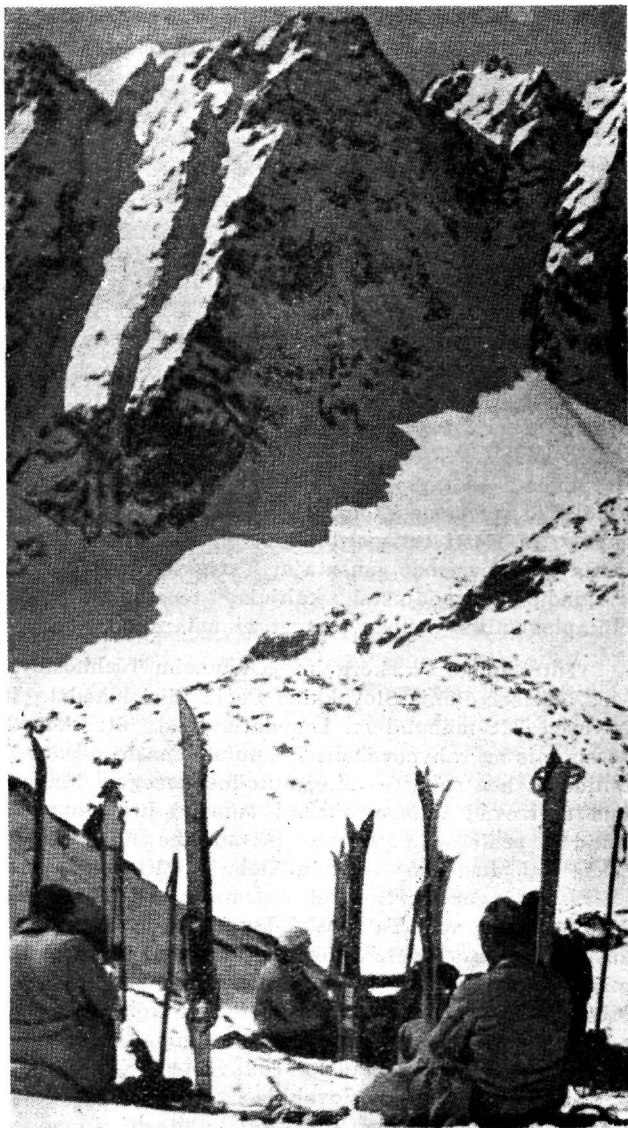
Tänavused suuremad talispordipäevad kogu maailmas peetakse 13.—18. veebruarini Tatra mägestikus Tšehhoslovakkias FIS-mängude nime all. Need laialuluslikud rahvusvahelised suusatamisvõistlused on n. ö. peaprooviks tuleval aastal Garmisch-Partenkirchenis (Saksamaal) peetavaile taliolümpiamängudele, kuna nad kujunevad kõigi suusatamisrahvuste olümpiameeskondade suurejooneliseks revüüks. Mis need FIS-mängud õieti on?

FIS on rahvusvahelise suusaliidu prantsuskeelse nimetuse — Fédération International de Ski — algtahted. Tänavu pühitseb rahvusvaheline suusaliit oma 10-a. tegevuse juubelit, kuigi rahvusvaheline suusaliit on tegelikult palju vanem. Juba 25 a. tegutses n. n. rahvusvaheline suusakomisjon rahvusvahelise suusaliidu otsekohese eelkäijana. Selle veerandsaja-aastase rahvusvahelise koostöö mälestamiseks peetaksegi veebruari keskpaigas Tatra rahvusvahelised juubelivõistlused.

FIS'i asutamine toimus tegelikult 1924. a. taliolümpiamängude ajal Chamonix's Tšehhoslovakkia algatusel, kelle korraldada on ka tänavused juubelivõistlused. Esimesed FIS-mängud peeti 1925. a. Tšehhoslovakkias, Johannisbadis. Kuigi ilmastikuolud polnud kõige paremad, kujunesid esimesed FIS-mängud suureks suusasportlikuks eduks. 1926. a. peeti need mängud Lahtis

(Soomes), 1927. a. Itaalias, Cortina d'Ampezzos. 1928. a. oli korraldajaks Šveits ja mängud peeti St. Moritzis taliolümpiamängude raamides. 1929. a. olid FIS-mängud Poolas Zakopanes suure külma ajal. 1930. a. oli korraldajaks Norra ja mängud peeti kuulsas Holmenkollenis. Saksamaa korraldas FIS-mängud 1931. a. Oberhofis. Järgmiseks korraldajaks olid Ühendriigid, kes korraldasid Lake Placidis taliolümpiamängud 1932. a. Austrias peeti 1933. a. võistlused suurte raskustega, mida põhjustasid ebasoodsad ilmastikuolud. Läänud aastal oli FIS-mängude asupaigaks Sollefteå Rootsis. Tänavu peetakse üle kümne aasta FIS-mängud jälle Tšehhoslovakkias.

Kõik suusarahvused on seni olnud kibedas eeltöös FIS-mängudest osavõtmiseks, kuna need peavad andma suuri kogemusi olümpiakandidaatidele. Paljudes riikides koondati rahvuse parimad suusatajad treeninglaagritesse ning katsevõistlustel määrati ja määratakse

Saatana mägi Tatra

Mlynická org

Tatras

kindlaks rahvusmeeskonnad FIS-mängudest osavõtmi-seks. Ka Eesti talispordiliidul oli kavatsus tänavu saata paar paremat suusatajat Tatrasse, kuid see jääb majanduslikel põhjustel kahjuks teostamata, kuna olümpiakomitee selleks toetust ei määranud.

Tatra mägestik, kõrgeim ja kauneim Tšehhoslovakkias, asetseb Põhja-Slovakkias Poola piiri lähedal. Tänavused FIS-mängud on koondatud seal štrbské Plesosse, mis on rahvusvaheliselt kuulus oma moodsate hotellide ja hea raudtee- ning autoühendusega. Mägestikus asetsevad talispordikohad omavad head ühendusliinid ja peale selle veel moodsa autotee, mida nimetatakse Vabadusteks — Cesta Slobody. FIS-mängud on sääraselt organiseeritud, et osa neist peetakse peale štrbské Pleso veel Tatranská Lomnicas ja Stary Smokovecis. Suusahüpete jaoks on ehitatud hüppemägi, mis kannab arhitekt K. Jarolimeki nime. See asub Mlynicka Dolina orus ja on ehitatud kõigi moodsate nõuete kohaselt, omades moodsa signaalsüsteemi ja teadeteandmise sisseseade. Tänavuste FIS-mängude patrooniks on Tšehhoslovakkia president Masaryk. Märkida on veel, et lähemal ajal pühitseb Tšehhoslovakkia vanim suusaklubi oma 50-a. tegevuse juubelit.

FIS-mängud algavad 11. ja 12. veebruaril korraldatavate väljasõitudega FIS-mängude külaliste ja võistlejaile. 13. veebr. on teatesuusatamine 4×10 km. 14. veebr. algab rahvusvaheline hokiturniir ja peetakse iluuisutamise demonstratsioon. 15. veebr. on 18 km murdmaasuusatamine, samuti sama distants kombineeritud võistlustest osavõtjaile. 16. veebruaril on hüppevõistlused kombineeritud võistlustest osavõtjaile. Samal päeval on FIS'i direktoriumi istung. Pühapäeval, 17. veebr., on suured suusahüppevõistlused ning 18. veebr. suusamaraton — 50 km suusatamine.

Tatra mägestik, kõrgeim ja kauneim Tšehhoslovakkias, on suusaspordlastele otse paradiisiks. Lumi püsib seal peagu suveni ja võimaldab suusaspordlastele kaua nautida talvelõbusid ja kauneid talvemaastikke. Rahvusvaheliselt eriti kuulus on seal štrbské Pleso talvituspaik, mis on merepinnast 1350 m kõrgemal. Juba paljusid kordi on seal peetud rahvusvahelisi suusa- ja iluuisutamisevõistlusi kui ka hokiturniire. On ainult kahetseda, et seal tänavuses rahvusvahelises kõrgkonkurrentsisis puudub Eesti esindus, kes võiks seal ammutada paljut kasulikku kõrgemasse rahvusvahelisse suusatajateklassi tõusmiseks.

Hüppel

Ratsasportlike harjutuste organiseerimine kaitseliidus

Paaril viimasel aastal korraldatud üleriiklike kaitseväge ratsavõistluste kohta on viimasel ajal väga sageli toodud esile arvustarvaid mõtteavaldusi, kusjuures peamiselt — ja, peab ütleva, teinekord isegi võrdlemisi teravasti — on arvustatud ratsakaitseliidu eemaljäärmist neist võistlustest.

„Kaitse Kodu!“ nr. 17 — 1934. a., artiklis „Kaitseliit ja ratsasport“, on nüüd lõpuks avaldatud need põhjused, milks kaitseliitlased on seni loobunud osa võtmast ratsaspordivõistlustest koos kaitseväelastega. Autor on osanud väga objektiivselt hinnata seda olukorda, millest tingitult sellasele otsusele on jõutud, ja tema poolt esiletoodud põhjused ning väited on niivõrd kaaluvad, et nende najal on võimalik võtta kindlat seisukohta, ja see seisukoht on, et ratsakaitseliit paneb rõhku vaid võistlustele, kus võistlevad võrdsed võrdsetega.

Ratsakaitseliidu tööd on seni tunduvalt pidurdanud vajalike eriteadlaste-juhtide vähesus või puudus kohtadel. Hiljuti määrati kahe kõrgema väekoonduse staapide juure ratsaasjanduse edendamiseks vastavad eriteadlased, vanemad ohvitserid, kellede ülesandeks on kaitseliidu ratsaüksuste korrastamine. Seega on muuseas ka ratsaspordi alal kaitseliidus rajatud tugev alus. Ja me võime loota, et juba lähemas tulevikus võivad kaitseliidu ratsaüksused korraldada ratsaspordi võistlusi, kus siis võistleksid võrdsed võrdsetega.

Alljärgnevad read on mõeldud seks, kuidas organiseerida ratsasportlike harjutusi kaitseliidus. Asudes selle teema juure vaatleme kõigepealt, mida kujutab endast ratsasport ja mis kujul tuleks teda arendada kaitseliidus.

Mida kujutab endast ratsasport, see näib esimesel silmapilgul igapäevale olevat selge. Kuid hoolimata sellest on vajaline selle mõiste täpsemaks selgitamiseks sel veidi peatuda. Üldiselt on sõna „sport“ inglise päritoluga ja tähendab umbes „mängu, lõbutsemist, nalja“. Säärases mõistes tarvitatakse seda sõna sageli veel nüüdki, ehkki riigid ja rahvad on juba ammu jõudnud selgusele, millise äraarvamatu suure tähtsuse säärane „mäng“ omab, ja on selle seepärast võtnud ka oma väljaõppe- ja kasvatustprogrammidesse. Aja jooksul on see sõna kaotanud oma esialgse tähenduse ja mõiste, ja lõpuks me näeme, et spordi aluseks ei ole mitte ta esialgne mõiste „mäng ja lõbutsemine“, vaid „võistlus“. Sport ja võistlus — need on kaks tugevasti kokkuliidetud mõistet. Võistluse momendi tekkimine sportimise juures põhjustab seda, et iga võistleja teatud võistluse juures püüab näidata kõige paremaid ja suuremaid saavutusi, mida teine võistleja kuidagi ei suudaks ületada. Säärasel viisil iga võistlus muutub nagu meetodiks teatud töö juures ja on saadud vaimsete kui ka füüsiliste tagajärgede juures nagu nende „tugevdaja“. Nii võistlusele etteval-

mistuse töös kui ka võistlusil endal areneb inimese füüsiline jõud, vastupidavus ja arenevad ka ta vaimsed võimed. Selles usus, et sa suudad ületada oma võistleja, kasvab välja usk oma jõusse ja osavusse. Sellest võistluse momendi tähtsusest on saadud aru juba varakult ja seda on ära kasutatud suures riiklikus ulatuses vanas Kreekas (olümpiamängud).

Ratsaspordi ajalugu kui võistlus ulatub oma algega ajajärku, millal inimene hakkas kasutama hobust nii jahi kui ka sõjaliseks otstarbeks. Oma algkujus võime näha neid võistlusi veel praegugi kultuuriliselt vähearenenud idamaa rahvaste juures (ratsamängud Kesk-Aasias, Kaukaasias jne.). Ajaloo kestes, tingitult nii majanduslikest kui ka poliitilistest olukordadest, on võistluste iseloom ja eesmärk sageli vaheldunud ja muutunud, kuid sõjalised ülesanded on olnud hallist minevikust alates seks tõukejõuks, mis hobuse-spordile on annud hoogu meie ajari. Üldiselt on andmeid ratsaspordi arengu kohta säilinud vähe, eriti esimestest aastasadadest pärast Kr. s. Enam-vähem täielisemad andmed on säilinud keskajast (rüütlite ajajärgust). Siin löid öitsele n. n. rüütlite turniirid, kus võistles omavahel kaks või rohkem vastaseid. Hiljem need võistlused, mis alul olid ainult n. ü. näitlikud (vastane paisati sadulast jne.), muutusid tegelikuks tapmiseks, kusjuures võitja pool sai endale vastase hobuse ja relvad. XVIII sajandil Prantsuse- ja Saksa maal tõusevad suure lugupidamisse karusselli-sõidud. Kuulsad ratsaväejuhid, nagu sakslane Seidlitz ja prantslane Turenne, kasutavad seda kui abinõu ka oma ratsaväe ettevalmistusel (väljaõppel). Veidi hiljem võtavad prantslased ja inglased karussell-sõidu ka oma ratsaväe määrustikesse, arvestades seda kui määratu suurt distsiplineerivat mõjuvat tegurit ratsaväe suuremate koondatud masside tegevusel. XIX sajandi lõpul ja XX sajandi alul muutub olukord ja karussell-sõidud jäävad veel ainult silmale lõbu pakkuvaiks lõbustusiks, kuna asemele ilmuvad võistlused, mis on seoses lahingulise väljaõppe nõuetega (maastikusõit, riviline sõiduoskus jne.). Võistluse kui meetodi tähtsusest ratsaasjanduse väljaõppe alal on kõikjal aru saadud ja käesoleval ajal on ta kõigi armeede ratsaasjade (ka suurtükiväes, jalaväes ja voorides, kus aga vähegi hobustega on tegemist) väljaõppe juures üks peategureist. Saksa ratsaväe määrustik (Reitvonschrift 1926. a.) ühes oma lisa (lisa 11) on jätnud eriosa ratsaspordile; prantsuse ratsaväe määrustik (Règlement de la cavalerie, p. I 1927. a.) näeb ette ratsasportlike võistlused noorsõudureile juba nende õppekursuse alul, sama näevad ette ka Inglise, Ameerika ja teised ratsaväe määrustikud. Pealeselle näeme, et peaaegu kõigis riikides on olemas terve rida riigi poolt toetatavaid suuremaid ja vähemaid seltskondlike organisatsioonide, kes on endale ülesandeks seadnud kaasa aidata ratsaväe kaadri ettevalmistusele,

kasvatades ja arendades hobuste tõuge ja korraldades mitmesuguseid võistlusi.

Vaatame nüüd lähemalt neid vastastikuseid suhteid, millised on valitsemas ratsaspordi ja ratsalahingulise väljaõppe vahel. Ülal oli tähendatud, et ratsasportlik meetod ratsaväelises väljaõppes on juba üldiselt tunnustatud ja kõikjal läbi löönud. Selle meetodi tähtsust on õige teravasti alla kriipsutanud ka tuntud ratsaväejuhid, nagu S. S. S. R. ratsaväe inspektor Budennõi ja Saksa kindral v. Seeckt. Budennõi ütleb: „Ratsasport kaitseväes on aluseks ratsaväe lahinguväärtusele üldse; ta seob hobuse ja ratsaniku üheks tervikuks, arendab ratsanikus täpsust, energilisust ja õpetab teda kõige otstarbekamalt ära kasutama hobuse võimeid ratsaväe teenistuses“. (1-e Vsesojuznoe konnosportivnoe sostjazanie R. K. K. A., 1925. a., Pamjatka utšastnika, izd. ZKCK). Peaaegu sama mõtet, kuid veidi teisiti väljendatuna, ütleb ka kindral v. Seeckt: „Ratsaspordile me ei tohi vaadata kui mõnele luksusasjale, vaid me peame võtma teda kui vajalist osa kaitseväe väljaõppel“. (Militär-Wochenblatt, 2. aug. 1927. a.). Säärase ratsaspordi ja ratsalahingulise väljaõppe vahekorra juures omab viimane endastmõistetavalt määrava tähtsuse ja ainult see viimane asjaolu selgitab meile, miks ratsasportlikud harjutused peavad omama säärase, aga mitte teissuguse iseloomu, ning mis vastaks ja oleks seoses neile ülesseatud eesmärgiga.

Et saada selget pilti ja ettekujutust ratsasportlike harjutuste väärtusest ja sisust ja et jõuda otsusele, millisel kujul tuleks arendada meil seda sporti, vaatleme veel lühidalt neid aluseid ja seisukohti, mis on peamiselt valitsemas ratsaväe ettevalmistuse (väljaõppe) alal. Hoolimata sellest, et üldine lahinguabinõude areng sammub mehhaniseerimise ja motoriseerimise suunas, ratsavägi kui iseseisev väeliik, täiendades end nende uute abinõudega, on jäänud alles peaaegu kõigis suuremais Euroopa ja Ameerika riikides. Tehnika arengu edusammudest sõltuvalt ei ole muutunud mitte ükski ratsaväe lahingutegevuse iseloom, s. t. taktika, vaid ka ta operatiivse tegevuse laiaulatuslikkus. Nüüd hobune kui ratsaväelase relv on asetatud ühele pulgale mootoriga. On tõsi, et ratsavägi ei suuda võistelda oma kiiruse (käikude — allüüride) poolest uuema aja lahingumasinatega, sest ta käikude (allüüride) kiirus on endast ju palju väiksem (aja ja ruumi ühikus) kui see on ühel modernsel autol või lennukil. Kuid see viimane asjaolu ei tohiks siiski alavääristada nüüdisaja ratsaväe tähtsust, sest sel viimasel on jäänud ja jääb alles üks teine tähtsamaist omadustest — liikuvus, s. t. taktikaline kiirus liikumisel teedel ja väljaspool teid teatud olukorras. Mehhaniseeritud ja motoriseeritud väeosadele tegutsemiseks ebasoodsais olukorras, nagu halva teedevõrgu juures või teede puudumisel üldse või ilmastikust sõltuvalt, on ratsavägi väga väärtuslik ja teinekord koguni ainuke väeliik, kes suudab teatud ülesande täita neis tingimustes, s. t. taktika, on seotud vajadusega kiiresti edasi viia või ümber paigutada neid ratsalahingüksusi, kusjuures liikudes maastikul tuleb üle-

tada igasuguseid loomulikke ja kunstlikke takistusi. Ja nii me näeme, et liikumine mitmekesisel maastikul ehk n. n. välisõit on see murgakivi ja alus, millele peab olema rajatud moodsa ratsaväe väljaõpe, ja et veel mitte niipea motoriseeritud väeosad ei saa ainuvalitsejaks lahinguväljal. Edasi on siit ka selge, et meie oludes ei ole mõeldav igasuguste „fookuste“ harrastamine, nagu seda on „kaprioli“, „levada“ jne., mida muuseas veel vägagi harrastatakse mitmel pool ja mida tahetakse samuti paigutada ratsaspordi mõiste alla. Meie oludes on vajaline harjutada ratsanikku kui ka hobust vastupidavusele, arendada hobusel laiu ja kiireid käike liikumiseks maastikul ning harjutada ratsanikku ja hobust ületama igasuguseid looduselisi takistusi. On tõsi, et ratsasportlike harjutuste demonstreerimisel ja võistlustel pealtvaatajad sageli satuvad vaimustusse igasugustest karussell-sõitudest ja n. n. „kõrgema kooli“ dressuurtoiminguist ja tulemusist, kuid jäävad külmaks ning tunnevad igavust vaadeldes sõjalise eesmärgi ja sisuga korraldatud alasid. Kuid see ei tohi meid segada. Mitte väline efektsus, mis rahuldaks ainult meie silma, vaid eesmärk ja otstarbekohasus määraku ära meie ratsasportlike harjutuste iseloomu. Mitmekesised sõjalise iseloomuga võistlused, nagu pikamaa-sõidud, maastikusõidud, patrullisõidud, hüpped, mõõgaga raiumised jne. jne. — need on alad, mida peame harrastama moodsas ratsaspordis, ja töötades selles suunas me läheneme kõige rohkem ülesseatud eesmärgile — valmistada ette ratsanikku ja hobust lahingu nõudeile.

Kõigil ratsavõistlusil oleme võinud näha, millist nobedust ja füüsilist vastupidavust annab ratsasport. Nobedus ja vastupidavus on möödapääsmatult vajalised moodsal lahinguväljal, eriti meie oludes. Pikk, kiire rännak ei tohi liialt väsitada ei ratsanikku ega hobust. Liikudes lahinguväljal, nõuab olukord igasuguste takistuste ületamist jne. Lühidalt — tubli ratsanik ja hobune peavad kehaliselt, väleduselt, vastupidavuselt ja püsivuselt vastama kõigiti lahingunõudele. Seepärast olgu ratsasport kaitseliidus massiline nähtus, millest võtku osa hulgad. Mitte väline efektsus, mis rahuldaks ainult meie silma, vaid eesmärk ja otstarbekohasus, olgu kaitseliidu ratsaspordi liikumise peamiseks eesmärgiks. Selles suunas seisab meie siht ja seda sihti asume teostama.

Tähiseina ses liikumises esinevad võistlused, mille kaudu igal ratsanik-sportlasel on võimalus näidata oma võimeid, proovida jõudu oma kaasvõitlejatega — võrdsed võrdsetega. See on tõsise mehe suurim tööpalk — võida ennast näidata teistele ja teiste võrdsete hulgas jõuda silmapaistvale kohale.

Teeme seks kõik, mis võimalik, et ratsasport kaitseliidus alati areneks. Oma rahva tuleviku huvide kohaselt ei tee me hästi, kui oleme siin loiid ja vähe ettevõtlikud. Aidaku see siht kasvatada ja kindlustada meie usku oma tööjõusse ja tõmmata kaasa neid, kes veel on ükskõiksed ja loiid.

Ek.

RAHVAS JA „RIIGIVAENLASED“

Milles seisavad põhjused, et nüüd, kus rahvaste enesemääramise õigused pärast maailmasõda on avalikult fikseeritud, küll Versailles' rahulepingus, küll Rahvasteliidu statuudis, see küsimus on kerkinud siiski tugevajõuliselt esile kõigis riikides? Oleks mõisteta, kui sellega tegeleksid väikerahvad, keda ähvardab ümberrahvustus või suurrahvaste ekspansioon. Kuid vastuoksa — eestvedajaiks on just suurriigid ja -rahvad. Objektiivsel vaatelejal ei jää siin tähele panemata mingi groteskne kõrvalmaik. Peaaegu kõigis Euroopa suurriikides valitseb juba mõningaid aastaid terav tööpuudus. Ja ei ole näha, et see lähemal aastail täieliselt lõpeks. Sotsiaalne koormatus on kasvanud kõikjal üle jõu. Milleks siis rahva juurekasv? Seda enam, et see Euroopas on edenenud 19. sajandil isegi gigantsete sammudega, sest 1800. aastal elas Euroopas 180 miljonit inimest, kuna praegu ulatub nende arv 480 miljonini. Ent võidujooks kestab. Seepärast peame eriti võtma arvesse, et me ei ela mitte tühjas ruumis, vaid rahvaste peres, kus ülerahvastatud suurriikide ekspansioon võib saada meile kardetavaks. Oksjon tuleb meile paratamatult sel juhtumil, kui teistest jääme maha. Endast-mõisteta on nähtus, et rahvad, kes kannatavad ruumipuuduse all, oma ekspansiooni suunavad sinna, kus rahvastik on hõre. Ja ei ole põhjust loota, et säärase laiutamisele teised riigid suudaksid piiri panna või segada vahele, sest see sünnib varem või hiljem stüühilisel ja paratamatult. Päästjaks võiks olla siin loomulik lahendamiseviis — suhteliselt ühtlane juurekasv teiste rahvastega. Viimaste rahvalugemiste andmeil on eesti rahva iibe võrreldes teiste Euroopa riikidega kõige väiksem. Ainult Šotis ja Iirimaaal võime panna tähele veel väiksemat iibet, või koguni vähenemist, kuid see on seletatav teiste asjaolude, aga mitte sündivuse tagasiminekuaga. Nimetatud rahvast rändab õige palju välja Briti domioonidesse ja seepärast on kodumaal nende arv vähenenud, kuna absoluutne arv näitab ligi 3% tõusu. Meil aga rahva kasvu vähenemine tähendab ühtlasi eestlaste juurekasvu vähenemist. Põhjused ei seisa siin mitte ruumipuuduses ja äraelamise võimaluste mitteleidmises, vaid paljudes teistes asjades, milledest eelpool pikemalt. Siinkohal olgu toodud tabel üksikute meile lähemate Euroopa riikide rahvastiku suuruse ja tiheduse kohta ruutkilomeetril, kust selgub, et meie maa ei evi mitte ükski väikest iibet, vaid ka hõreda asustuse.

	Loendamise aeg	Rahva arv	Pindala km ²	Elanike arv km ²
Saksamaa	16. II 33	65.336.000	469.000	140
Belgia	31. XII 30	8.092.000	30.000	270
Daani	5. XI 30	3.550.000	43.000	82
Soome	31. XII 30	3.463.000	388.000	8,5
Prantsuse	8. III 31	41.835.000	551.000	74
Läti	11. II 30	1.900.000	66.000	28,8

	Loendamise aeg	Rahva arv	Pindala km ²	Elanike arv km ²
Leedu	1. X 23	2.029.000	56.000	36,2
Poola	9. XII 31	32.133.000	388.000	83
Eesti	1. III 34	1.126.410	48.000	25,5

(Arvud on võetud: „Annuaire Statistique de la Société des Nations 1933/1934“.)

Tabelist selgub, et oleme jõudnud ette ainult Soomest. Kuid seda näiliselt, sest peab võtma arvesse, et Soome pindalast on $\frac{6}{7}$ peaaegu kõlbmatu asustamiseks, kuna meil, katastri andmeil, on 56% kogu pindalast kultiveerimata rohumaa ja soode all. Sel põhjusel ei võiks meil juttugi olla otsekohe maanäljast, vaid me peaksime asustamist edendama silmahimuliste võõraste ärapeletamiseks meie tühjalt, alles koloniseerimiskõlvuliselt maalt. On vist kõigil meeles okupatsiooniaegsed sakslaste kavatsused koloniseerida Baltimaale 2.000.000 saksa talupoega. Eesti kui väikerahva kandepind nõuab nii laiendamist kui ka kindlustamist oma riigi piirides. Kuidas seda teha, see jääb muidugi valitsuse ja asjatundjate hooleks. Tahaksime ainult siinkohal mainida, et Daanis, näiteks, kaheksakümne aasta jooksul on suurenenud rahva arv 2,5 korda just põllupinna laiendamisega ja põllumajandusliku kultuuri intensiiveerimisega. Meie oleme alles algastmeil, millest algas Daani 60—70 aastat tagasi.

Ka soome rahva arv on viimase sajandi jooksul kasvanud kolmekordseks. Kui võtta arvesse eesti rahva praegust juurekasvu (2000 inimese ümber aastas), siis võiks see kahekordistuda 500 aasta pärast. Saja aasta pärast oleks meil kõigest $\frac{1}{5}$ ehk 200.000 inimest juurekasvu.

Tõsi, praegu ei ole rahva iibe enam paljudes riikides nii suur kui möödunud sajandil, kuid Eesti jääb siiski iga aastaga tugevasti teistest rahvastest maha.

Näiteks toome andmed absoluutse juurekasvu % kohta teistes riikides:

	Saksamaa	Prantsusmaa	Poola	Daani	Belgia	Soome	Läti	Leedu	Eesti
1929. a.	5,3	0,2	15,3	7,4	15,1	6,3	3,8	10,1	1,0
1930. a.	6,4	2,4	16,7	7,9	13,3	7,8	5,7	11,5	2,5
1931. a.	4,8	1,1	14,7	6,6	13,3	6,6	5,2	10,9	1,2
1932. a.	4,3	1,5	13,8	7,0	13,2	6,5	5,8	12,0	2,8
1933. a.	3,5	0,5	12,3	6,7	13,1	—	4,0	12,1	1,5

Siit selgub, et me ületame ainult Prantsusmaa absoluutse juurekasvu %. Kuid sellegi juures võib kahelda, sest puuduvad Prantsusmaa asumaade sündivuse arvud, kus elab kaunis suurel määral prantslasi.

Madal looduslik juurekasv on iseloomustav Baltimaa rahvaile. Ka lätlased ei või kiidelda absoluutse rahva arvu kasvuga. Neil on see küll suurem Eestist, kuid siiski palju vähem teisist naabreist. 1881. a. rahvalugemise andmeil on 50 aasta jooksul Baltimail rahva arv tõusnud 15% võrra, Lääne-Euroopas 50% võrra. Seepärast pole ime, kui mõned Lääne-Euroopa riigid ihalevad Baltimaa järele. Meie väike juurekasv soodustab seda.

Võrreldes 1897. a. rahvalugemise andmeid on meil noorte inimeste arv, kuni 20 a. v., vähenenud ligemale 100 tuhande inimese võrra. Noorte protsendi vähesuse poolest ületame isegi Prantsusmaa ja oleme jõudnud viimsele kohale Euroopas. Nende protsent ulatub meil vaevalt 30, kuna näiteks Poolas 49-ni ehk ligi pooleni rahvastikust.

Samuti on ebaloomulik eesti rahva sooline koosseis. Meil tuleb iga saja mehe kohta 113 naist. Ka siin oleme jõudnud ette paljudest teistest euroopa riikidest. Seisukord läheb veel palju hullemaks, kui arvame üldsummast maha lapsed alla 15 a. vanad ja abielulised. Selgub, et iga 100 vallasmehe kohta üle 15 aasta vana tuleb 141 vallasnaist samas vanaduses, linnades isegi 176 naist iga 100 mehe kohta. Naiste suures ülekaalus ei ole mõõduandvad üksi maailmasõja tagajärjed, vaid ka abielumeeste äärmiselt kõrge surevus. Leskmehi on meil 5 korda vähem kui lesknaisi. Viimaste arv ulatub 85 tuhandeni ehk iga 25 abielunaise kohta 10 leske. 1933. a. andmed näitavad, et 1000 abielumehe kohta tuli 20 surmajuhtumit, kuna 1000 abielunaise kohta ainult 8 surmajuhtumit. Kindlasti vähendab säärane abielu katkemine, meeste kõrge surevuse tõttu, selletagi väikest rahva juurekasvu.

Maailma- ja vabadussõda on nõudnud meilt umbes 40 tuhat täiskasvanud meest ja ligikaudu oleme niisama palju kaotanud lapsi sündivuse vähesuse tõttu sõja-aastail. Kõik eelpooltoodud mõjundid on aidanud kaasa, et raukade protsent (üle 50 aasta vana) on meil kohutavalt tõusnud. Viimase rahvalugemise andmeil ulatub see 24,2 protsendini, kuna 1881. a. rahvalugemisel oli neid 16 protsenti. See on üks peapõhjusist eesti rahva sündivuse protsendi vähesuses, sest rauk figureerib küll rahva üldarvus, kuid ta ei ole mitte rahva tootja.

Hoolimata kõigest sellest ei ole meie seisukord balti rahvaste peres kaugelt nii hirmuäratav nagu seda näitavad viimaste aastate arvud. 50 aasta jooksul, s. o. 1881. a. rahvalugemisest kuni 1931. a., on Baltimaa territooriumil rahva arv muutunud järgmiselt:

eestlaste juurekasv	154.000	inimest	ehk	+19%
lätlaste	145.000	„	„	+15%
venelaste	22.000	„	„	+26%
sakslaste vähenemine	101.000	„	„	-54%

Sellest tabelist selgub, et väljasuremine ähvardab otsekohe sakslasi, kuna teiste rahvaste juures on määrgata sel pikal ajavahemikul aeglast, kuid kindlat tõusutendentsi. Sakslaste kohta olgu veel nimetatud,

et nende suur kahanemise protsent ei sõltu mitte üksi sündimiste vähenemistest, vaid osalt ka väljarändamistest, ja peamiselt poolsaksastatute tagasitulekust oma rahvusse. 1881. aastal leidis 30 tuhat inimest, kes tunnistasid saksa keele oma emakeeleks, olles sealjuures mitte sakslased. Peale teiste rahvaste oli nende hulgas 8000 eestlast.

Viimased rahvalugemise andmed kinnitavad, et eesti rahva arv seisab paigal. See on hädadohtlik, sest mujal riikides näeme jõudsat kasvu. Kui absoluutne rahvaarvu juurekasv meil ja mujal praeguses vahekorras kestaks edasi, siis võime kujutella, mis oleks viiekümne aasta pärast. Meie rahva tihedus oleks ruutkilomeetril 25,5, kuna näiteks Saksamaal tõuseks sama maa-ala tihedus 280 inimesele. Tõepoolest, iseisvalt eksisteerida võiksime ainult siis, kui elaksime kuskil Vaikse ookeani avastamata saarel.

Kui aga tahetakse edukalt võidelda rahvaarvu kahanemise vastu, siis peab riiklik võim talitama raudse järjekindlusega. Kõigepealt peab looma seadusandlusega tingimusi, kus lasterikkad perekonnad leiaksid riigi poolt kaitset ja toetust. Siin võiks meile eeskujuks olla Prantsusmaa. Ei saa salata, et ka Eestis on mõndki tehtud rahva juurekasvu tõstmiseks, kuid kahjuks on see töö seni olnud järjekindlusetu. Seepärast ei ole see annud ka tõsiseid tulemusi.

Prantslased loevad normaalseks perekonnaks, kus on vähimalt kolm järeltulijat. Siit algab perekonna liik, kes on õigustatud igal juhtumil saama toetust. 1913. aasta seadus määrab, et vaesed perekonnad on õigustatud saama toetust, millest osa tasub riik, kuna osa langeb kogukonna kanda. On nähtud ette mitmesugused toetusliigid. Kui vanemad elavad koos ja neil on neli last, saab perekond esimese täielise toetussumma. Iga järgmine laps toob juure uue toetussumma. On lapsed ainult isa kasvatada, saab ta toetussumma juba kolme lapse pealt, nelja pealt kaks jne. On isa töövõimetu või elavad lapsed ainult ema hooldamisel, on ta õigustatud saama toetuse juba 2 lapse pealt, kolmanda pealt järgmise jne. Laste vanaduspiir ulatub 13. eluaasta lõpuni, mida võib pikendada erandjuhtumil kuni 18 aastani. Et see seadus ei ole jäänud paberile, vaid on rakendunud tegelikku ellu, näitab asjaolu, et 1920. aastal anti 241,355 perekonnale 405.998 täielist toetussummat.

Sama aasta seadus võtab ka emad erilise kaitse alla raseduse lõppstaadiumis. Ema saab abiraha 4 nädalat enne sünnitust ja niisama palju pärast sünnitust. Ka antakse emale prii arstiabi, mis on väga tähtis elujõulise lapse sünnitamisel. Imikute surevuse vältimiseks on mõeldud preemiate süsteem, mida antakse igale prantsuse kodakondsusse kuuluvale lapsele alates 3. aastast. Summa suurus kõigub 100—1000 frangi vahel iga värskel kodaniku kohta. Raha maksmine sünnib kogukonna järelevalvel 3 aastat pärast lapse sündi, et sellega ergutada vanemaid korralikult last hoidma ja toitma.

Need seadused on mõeldud eeskätt kehvade lastevanemate perekondade abistamiseks. Kuid ka jõukamaid perekondi on peetud silmas, sest ka nende laste

kasvatus nõuab hoolt ja kulu. On võetud saadikutekoja poolt vastu seadus, mis määrab soodustusi jõukamaile lasterikkaile perekonnile, eriti riigi- ja kogukonnaametnikele, ning nõuab iga-aastast kulu riigikassalt ligemale 182 miljonit franki aastas. Siit näeme, et laste hoolekanne Prantsusmaal on seatud kindlaile põhimõttele ja kuludele, mis sellega on seoses, et sellele vaadatakse kui riiklikes huvides paratamatule nähtusele.

Ka maksupoliitikas ei ole unustatud lasterikkaid perekondi. Nagu Eestis, nii on Prantsusmaalgi peasissetulekuallikaks riigil kaused maksud. Loomulikult on siin raske teha erandit üksikute kasuks. Kuid otsemaksude alal peetakse neid juba silmas. Siin on õieti kaks võimalust: 1) vähendada maksunorme lasterikkail perekonnil ja 2) suurendada neid isikuil, kel pole kanda perekonna ülalpidamise kulusid. Differentse omakord läheks riigikassa kaudu otseseiks toetussummadeks. Ka meie maksupoliitikas on maksunud samad põhimõtted, ehkki vähemal määral kui Prantsusmaal. Seal näiteks tabab 25-protsendiline maksukõrgendus neid vallalisi, kes on üle 30 aasta vanad, ja 10-protsendiline kõrgendus niisama vanu abielupaare, kel pärast kaheaastast kooselamist pole lapsi.

Peale eeltoodu näeb Prantsusmaa seadusandlus ette palju muid soodustusi lasterikkaile perekonnile, alates raudteesõidust ja lõpetades suvituskohadega. Kõigi nende üksikasjalik loetelu viiks pikale. Tahtsime ainult üksikute näidetega vihjata Prantsusmaa seadusandlusele, et riik ja omavalitsused neile antud võimuga peaksid esijärjekorras olema valvel ja soodustama noorte kodanike juurekasvu. Kuid ühtlasi peab kinnitama, et riigi aparaat ei saa sundida ühtki naist sünnitama ega ühtki meest võtma naist. Elujõuline tahe peab olema rahvas eneses, nagu me seda näeme Poolas, Venemaal, Inglismaal jne. Et meil see tahe on hakanud lonkama, selles on süüdi esmajärjekorras psüühilised tegurid.

Teisel rahvusliku kasvatuskongressil peeti kohut vallaliste, eriti vanapoiste, üle. Nõuti nende vallandamist riigi- ja omavalitsuse teenistusest, asunikelt kohtade äravõtmist, kõrget maksustamist jne. Lõpuks nimetati neid pateetilise hõiskega koguni riigivaenlasiks. Kõnede seerias kinnitati tõika, et absoluutne rahva juurekasv on väike, vallaliste arv suur, raukade protsent kõrge jne.

Kas saab neid vigu parandada repressiooniga? Me teame, et nii mitmeski riigis on tehtud katseid vallalisi kutsuda korrale seadusandlusega vanapoiste maksustamise näol, kuid, kahjuks, peab tunnistama, et need ei ole annud tarvilisi tagajärgi. Vallasrahva arv ei ole säärase maksude tõttu vähenenud, väljapääsuks peab otsima teisi teid.

Põhjused peituvad rahva psüühikas, seepärast peab kõrvaldama praeguse ajavaimu negatiivsed nähtused. Sirvides rahvalugemise andmeid torkab silma, et maakondades, kus põllupind on halvem ja rahvas elab vaesemalt, sündivuse arv on suurem kui jõuka-

mais maakondades. Näiteks Läänemaa, osa Järvamaad ja Saaremaa ületavad Valga-, Tartu- ja Viljandimaa. Meie rikkaim maa — Mulgimaa — näitab järjekindlat tühjenemistendentsi. Vanapoistest taluperemeeste arv on seal suurem kui kuski mujal. Siin ei ole perekonna loomises mitte süüdi majanduslik kitsikus, vaid psüühiline moment. Eestlaste individualism ja kiindumus eraomandusse kajastub Mulgimaalt suurimal määral. Talu on jumal ja selle kõrval ei tunnistata ühtki teist ebajumalat. Tema suurust ja jõukust peab igal tingimusel hoidma alal. Naisevõtmisele mõteldakse ainult sel juhtumil, kui abiellumine aitab tõsta varandust, ja nii tuleb tihti oodata ja otsida — otsida surmani.

See eestlaste iseloomu joon peegeldub ka meie maaelu käsitelavas kirjanduses väga selgesti. Jõukal taluperemehel on naisevõtmine alati probleemiks, sest naine peab olema vääriline jõukuselt. Puudub noorte pesaehitamise tung loomusunnil. Ülaltoodu põhjusi peab otsima meie ajaloolises arengus. 100 aastat tagasi oli eesti talupoeg kultuuriliselt maha jäänud, ilma varanduseta lindpüri Vene riigi alam. Varanduse korjamine ja talude ostmine algas alles möödunud sajandi viimasel poolel, mis langes enam-vähem ühte ärkamisajaga. Tolle aja juhid, eesotsas C. R. Jakobsoniga, löid rahvale ärkamisaja ideoloogiat, millele aineiline jõukus pidi olema baasiks. Kuid kahjuks need kultuurilised sihid ja ideaalid ei jõudnud kasvada rahvale lihha ja luusse, sest varsti, pärast ärkamisaja juhtide surma, tuli reaktsioon ja venestamise surve. Ideaalid haihtusid, jäi järele elamine endas ja endale. Elamise abinõud tehti eluideaaliks. Ja keiseisvuse ajal? Vabadussõja möödudes on kestnud samasugune tants kuldvasika ümber. Poliitika on ikka hoidnud tähelepanu ainelisel, mitte kunagi aga vaimsel alal. Meil on tarvis teist ärkamisaega, kus rahva väikluse kiskuvat uhkust saaks rakendada kõrgemate sihtide alale.

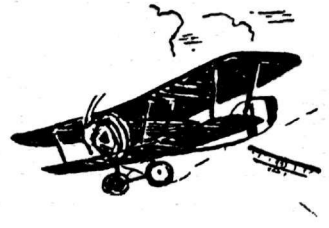
Vanapoiss-taluperemeele on tarvis vaimselt kiskuda välja oma talu piiridest ja sisendada talle loomulikku elurõõmu ja tunnet, et välispool tema talu piire on eesti rahvas ja riik, kelle vastu ei ole tal mitte vähe- mad kohustused kui oma talu vastu.

Tahaksime siin veel ühele asjaolule juhtida tähelepanu, mis kahtlemata pidurdab laste sündivust. Sagedi kuuleme juttu, et milleks lapsi sünnitada ja kasvatada, kui praegusedki inimesed ei suuda leida ära- elamisvõimalusi. Paljud emad ei söanda seda teha kohusetunde pärast. Ja, paraku, peab tunnistama, et neil on omajagu õigust. Vähesed teenistusvõimalused ja tööta tööliste probleem kõigil aladel (olguigi meil, võrreldes teiste riikidega, väiksemal määral) maalivad tondi seinale.

Kuid rahvastiku probleemi ei lahenda üksi elatis- vahendite normaalne miinimum, vaid elujõuline ja terve instinkt kõige laiemas mõttes. Peame saama lahti eitavast hinnangust ja virilast elusuhtumisest, sest ainult sel juhtumil on tulevik meie.

EPa.

Esimene saak õhust vabadussõjas

1918. aasta jõulukuu keskel ühendas kõrge isamaaline tung Järvamaa kodanikke Paide vabatahtlikuks kaitsepataljoniks, kes vaenlase Paide juurest tõrjus tagasi ning võidukalt ida poole tungides oli 1919. a. küünlakuu algpäeviks kasvanud tugevaks väe- osaks.

Vihase võitluse järele olid pataljoni osad vabastanud Võõpsu alevi ning asusid seal puhkusel. Äkisti kuuldis sõjas võõrast heli — lennuki põrinat. Ja tõesti — nähtavale ilmus suur kahepinnaline punaste sõjalennuk, suundudes Pihkva poole. Kaunis madalalt, nii umbes mõne saja meetri kõrguselt, sööstis ta otse meie sõdurite poole...

Sellane „elukas“ oli meie sõdureile täieliseks uudiseks. Millise ülesandega? Kas tinarahet või pomme meile kaela saatma või meie pihta kahurituld juhtima? Või arvasid punased, et lennuki ootamatu ilmumine tekitab meie sõdurite keskel kabuhirmu, sest teadupärast avaldab lennuk kaunis suuresti moraalselt mõju, nagu omast kohast kuulipilduja?

Uudishimulikud sõdurid jooksid välja kutsumatut külalist vaatama.

— Vaata kuramust! — kirus keegi. — Kui juba, siis ütleme talle puhtas eesti keeles: „Tere tulemast!“

Sõdurid sööstisid rüsinal kisades välja, kel käes püss, kel kergekuulipilduja. Ja nüüd algas vana tuttav, kuid ühtlasi kondini-üdini vapustav „muusika“. Kümme-kond püssi ja kergekuulipildujat ragises läbisegi, saates surmavat metalli taeva poole. Mõni toetas püssiraua aiale. Hoolega sihtides peeti jahti...

Nähtavasti sai lendur aru, et alt tulistatakse. Ta pööris masina nina ümber ning katsus põgeneda. Äkisti — mis see oli? Lennuk vajus küljeli, ta lennukiirus vähenes ja ta hakkas planeerides vajuma.

— Vajub! Käes...! — hüüatasid sõdurid.

Leitnant Maurer kümne sõduriga (2. kompaniist) hüppas valmisolevaile regedele, ja nüüd algas kiire jaht vigastatud lennuki järele. Tulistati üksteise võidu: vahest, reelt maha hüpates, hoolega sihtides, sealsamas edasi kihutades ning umbkaudu märki tulistades.

Kes maha jäid, vaatlesid, binoklid käes, seda oma-pärast vaenlase jälitamist.

— Oleme küll näinud lolle, aga mitte sellast! — naersid sõdurid. — Nii madalalt ja otse peale lendab teine!... Kui nad niiviisi tulevad, siis tulgu nad kõik välja, kui palju neid seal peaks olema!

Vahepeal tegid jälitajad hobustele säru tagant. Juba ammu olid julged mehed meie eelpostidelt möödas, punaste haldusalas. Seda ei pandud tähelegi. Hobused aga kihutasid mis jaksasid. Ei võinud ju „soomust“ lasta käest kaduda, tulgu mis tuleb!

Tähelepanematult olid jälitajad jõudnud Osotno poolsaarele (venepoolsele järvekaldale) — üsna punavägede vahele. Kohalikelt elanikelt saadi teada, et lennuk oli teinud läheduses, metsa ääres, hädamaandumise.

Ja saak oligi käes! Umbes kilomeeter maad eemal, heinamaal, lamas lennuk, nagu lastud lind, liikumatult paigal. Lendureil ei olnud mahti teda hävitada, ja nad olid põgenenud. Uljad jälitajad kihutasid lennuki poole edasi, hoolimata ümberpiiramise ohust.

Et punased lähedal, oli lennukit võimatu kohal võtta lahti. Seepärast pandi lennukile köis kaela ning reele järele. Alles nüüd vaatasid meie mehed hoolikalt ringi. Oldi hulk kilomeetreid vaenlase maal!

Aga ennem elu kui „soomus“! Püssid laskevalmis, pöördi hobused ringi, lennuk kõiega järel.

Tagapool oli võimalus lennukit kohalike seppade kaasabil koost lahti võtta ning regedele asetada. Nüüd pöördusid lennukivallutajad Võõpsu tagasi. Kõik möödus õnnelikult vahejuhtumita, ja paar tundi hiljem oli lennuk pataljoni staabi ees.

See oli esimene saak õhust vabadussõjas ja esimene omapärane juhtum lõunarindel. Nagu hiljem lähemal järelevaatusel selgus, olid meie meeste tabavad kuulid pihanud lennuki mootorit ja bensiinipaaki, mistõttu lennuk oli sunnitud hädamaanduma.

Vabadussõjas kasutasid meie vaenlased lennukeid harva, seepärast tekitas sellase „õhuröövli“ ilmumine meie sõdureis alati suurt uudishimu, ja lennuki „mahavõtmises“ oldi eriti innustunud, mille tõenduseks on asjaolu, et peaaegu kõik silmapiirile ilmunud vaenlase lennukid „võeti maha“ „sirgjooneliselt ja libedalt“ (kõnesolev lennuk 01. II 1919. a. Võõpsu kohal, 08. II landesvääri lennuk Narva kohal, 09. II kaks landesvääri lennukit Narva kohal, mõni päev hiljem üks landesvääri lennuk Roopa alevi kohal*) jne.). Mõnel juhtumil lennuki pihtamisel meie tabavalt kuulidelt vaenuline lendur „käis õkva kuradile tõrvapatta“...

*) Vt. pilt „Kaitse Kodu!“ nr. 3 — 1928. a. lhk. 159.

Matkamärkmeid ja mälestusi Põlva kihelkonnast

Lõunast põhja suunduvad enam kui kümne kilomeetri pikkused ürgorud annavad tooniandva ilme Põlva kihelkonna lääne- ja kesk-osa maastikule. Tävaliselt on need ürgorud palistatud metsaga. Orgude põhjas aga silmuskeleb jõe või oja helelääkiv pael, mis kinni ei külma isegi talve pakases, kuna vete kiiresti tõttav vool hävitab jää tekkimise juba alguses.

Suurejoonelist rahu ja avaruse meeleolu õhkub vastu Põlva maastiku tasandikelt. Ja kuidagi kõrgele tõstetult valitsevaina näivad need talumajade nelinurgad orgude kõrgeil kaldail. Ent kultuurimaistu avarus on lõhestatud kilomeetrite pikkuselt lõunast põhja suunduvate ürgorgudega. Ja see annab kogu maastikule mingi kummaliselt väljavenitatu ilme. On mulje, nagu elanuks siin eelajaloolisel ajal mingi hiiglaslik, sõjakas inimtõug, kes idast ja läänest ründavate vaenlaste tagasitõrjumiseks on rajanud hiiglasliku kaevikute võrgu. Tegelikult on aga need ürgorud tekkinud mannerjääd taganemisel, kus lõunast põhja taganevast jääservast sulanud vesi on uhtunud sügavad lõhed maapinnasse.

*

Põlva kihelkond on kannud vanemal ajal Kirapää kihelkonna nimetust, selleaegse ordu lossi järgi Võhandu jõe paremal kaldal (Võrust 2 km põhja pool). Ja mõned ajaloolased arvavad, et Läti Hendriku kroonikas esinev „Valgatabalve“ ehk „Valgatapalve“, kus Läti Hendrik ristitud „paganaid“ 1221. aastal — olevatki praegune Põlva kihelkond. Kindel on vähemalt see, et romaani stiilis Põlva kirik, mis on ehitatud XIII sajandil Ora orgu ja kuhu vana müüdi järgi on müüritud elusana noor naine, on vanimaid kirikuid omaaegses Tartu piiskopkonnas. Samuti Kirapää kihelkond on etendanud suurt osa kaugemas minevikus lõunast ja idast ründavate vaenlaste tagasitõrjumisel. Pidi ja Muinas-Eesti Kirepi linnus (kroonikais — Kirripäh, Kirripaeh, Kirienpool, Kerepiez, Kerepecium) võtma vastu nii lätlaste, liivlaste, rüütelite, leedulaste rünnakud lõunast kui ka venelaste rünnakud idast.

Piklik Kirepi kõrgendik asetseb keset soist niitu,

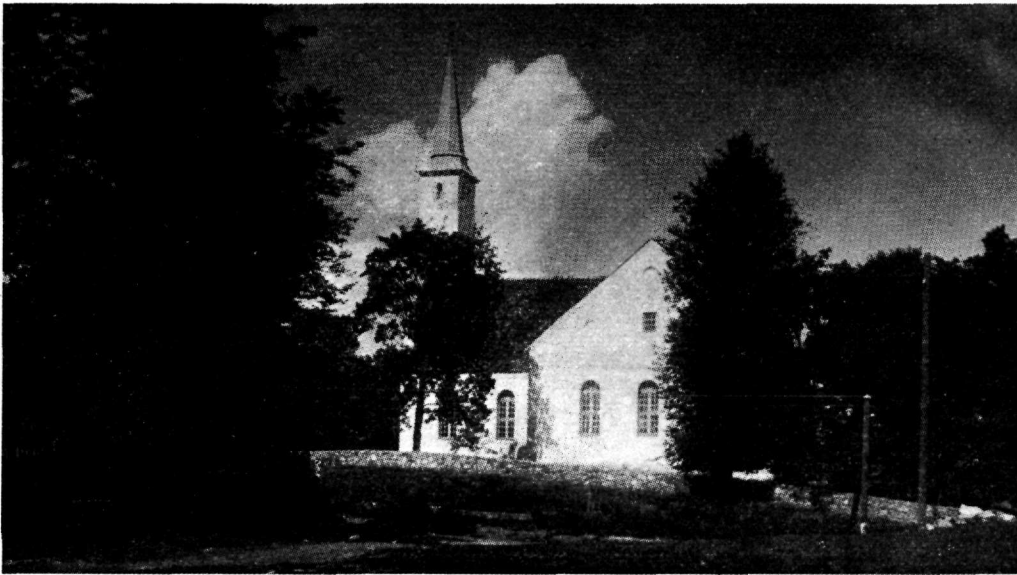
kõrgudes vaid 10 meetrit üle ümbritseva madaliku. Piiratud kolmest küljest jõelookega, moodustas kõrgendiku kuplitaoline latv loodusliku kindlustuse ründavate jõudude vastu. Sellele arusaamisele jõudis nähtavasti ka orduaegne piiskop Hermann, ehitades eestlaste põlise maalinna asemele orduaegse kivikindlustuse 1226. aastal, mis pidi pakkuma kaitset idast ründavate venelaste vastu. Kuid Kirrumpäh (saksa nimeetus!) ordulossi ehitamine toimus nähtavasti õnnetus toova tähe all. Sest juba 1322. a. tegi lossi maataasa Leedu vürst Gedimin. Loss ehitati küll uuesti üles, kuid 1558. a. see sattus Ivan Julma vägede hävitava rünnaku alla. Venelaste poolt vallutati ordu tugevaim kindlustus idapiiril — Vastseliina loss. Ja selle järele taganes ordumeister Fürstenberg pelgurlikult venelaste eest, lahingut andmata, hoolimata sellest, et ta oli kogunud Kirepisse 1500 sõjameest. Venelased hävitasid lossi ja sellest ajast püsib loss varemeis.

Mineviku verised varjud elustusid uuesti Kirepi lagunenu varemeis vabadussõja ajal, millal kommunistide Võrus võimutsevad röövjõugud kasutasid „Kirepi Kantsi“ süütute elanike mahalaskmiseks, mattes oma ohvrite elajalikult purustatud laibad samasse kaevetud ühishauda.

Nüüd on sündmusest kulunud enam kui poolteist

Kirepi lossi varemed Võrumaal

Põlva kirik

aastakümnet. Ja unustuse udu on vajunud üle lagunenuid laipade. Ent vaadeldes „Kirepi Kantsi“ talve tardumuses on tunne, nagu võiksid kevadööde kahvatutes uuesti elustuda kommunistide vereohvrite varjud, tõstes jõelt tõusva udu lailamises sõnatut kaebust nende peale, kes nüüd — aastate vahemaa järele — leiavad uuesti võimalust sõbrustada nende kunagiste mõrvavägede mõtteosalistega. Ja kuidagi rõõmutuks muutub siis „Kirepi Kantsi“ ümbrus. Ainult lume valendav vaip, mis on katnud nii metsaga äärestatud soise madaliku kui ka lagunenuid müüri tühemed, mõjub rahustavalt.

*

Kui „Kirepi Kants“, kuuludes küll Põlva kihelkonna alla, seisab siiski väljaspool ürgorgude valdkonda, siis on Ahja (Tille) org kihelkonna läänepiiriks 15 kilomeetri pikkuselt. Oru põhjas lookleb Tille (ametlikult — Ahja) jõgi, mis oma kiire voolu ja allikate rohkeuse tõttu püsib jääkaaneta talvelgi, saades oma alguse oru põhjast nõrguvaist allikaist mitte kaugel Võru-Tartu maanteest.

„Tille oru“ laius kõigub 200—400 mtr. vahel ja lõuna suunas suureneb oru sügavus. Oru kaldad on palistatud põlispuudest ja see annab eriti kõrgele ja järsule lääneveerule mingi heroiliselt digipääsmatu ilme. Sõja korral aga moodustab org suurepärase kaitsepositsiooni ründava vaenlase vastu. Seda kasutasid ka enamlikud väed vabadussõja ajal, kui nad 28. jaanuari lahingus Rápina all kaotasid vangidena 700 meest ja rohkesti sõjasaaki võitluses eesti 2. rügemendi vastu. Rápina vallutati 2. rügemendi poolt pärast ägedat lahingut ja selle tulemusena taganesid enamlikud väed Vana-Prangli alt, võttes uue positsiooni Hurmi-Kanepi-Vorbuse-Kioma joonel. „Tille org“ (Ahja ürgorg) moodustas rinde keskel peagu vallutamatu loodusliku kaitsepositsiooni vaenlaste rünnakute tagasitõrjumiseks. Suurepäraseid kaitsevõimalusi pakkus enamlaste väeosadele ka Tartu pool orgu asetsev Vorbuse postijaama telliskivist hoone, mis on piiratud tugeva telliskivimüüriaga. Kuid sellest hoolimata

elustas Tallinna kaitsepataljon 30. jaanuaril 1919. a. kartmatut rünnakut enamlaste suurepärasele positsioonidele.

Rinde keskel — Tille orus — asusid enamlaste oru Võru-poolsel (ida-) kaldal, pidades Tartu-Võru maanteed ägeda šrapnelli-, kuulipildujate- ja püssitule all. Osa enamlaste jõududest aga asus Tartu pool orgu, Vorbuse postijaama kivimüüride varjul. Enamlaste soomusauto ja patareid šrapnellitule all arenes meie väeosade rünnaku purustav hoog, minnes kohati isegi täägivõitluseni. — Ümberhaaratuna õpetajate roodu (kompanii) esimesest rühmast jätsid enamlaste maha oma vallutamatu kivikindluse — Vorbuse postijaama, taganedes üle oru Puskaru kõrtsi. Kuid nad olid sunnitud taganema ka sealt, sest üks meie väeos, vallutades vahepeal Sõrste mõisa, haaras neid uuesti tiivalt. Nii ei päästnud enamlaste kaotusest ka suurepärase loodusliku kaitsepositsioon Tille orus ja meie väed tõendasid jälle kord järjekordselt, et kirglik võidutahe ja võitlus oma kodu eest on suuteline kindlustama võitu ka raskeimais lahingutingimuses.

Kuid samas lahingus on seotud Tille oruga ka teine episood, mis reljeefselt iseloomustab kommunistide jõukude ebainimlikku metsikust. Nad olid Võrus asetanud kinniseotult regedele paarkümmend naist ja last ning sõidutanud oma kaitsetud vangid kerges riietuses läbi talve pakase Tille orgu (mis asetseb enam kui paarikümne kilomeetri kaugusel Võrust), et tekitada sel teel segadust rinde keskel eesti väeosades. Tille oruni jõudes nad sidunud oma hirmust ja külmast lõdisevail ohvritel silmad, andes mahalaskmise ähvardusel kogupaugu õhku. Võib aimata nende õnnetute verd tarretavat hirmu, kui pärast kogupauku igäüks arvas, et vaid tema üksik jäi riivamata surmavast kuulist, kuna kõik kaaslased visklevad surmakrampides. Kuid võib aimata ka nende õnnetute juubeldavat rõõmutunnet, kui sidet silmadelt kiskudes nad nägid elavaina kõiki oma saatuse kaaslasi, kuna eesti võidukad sõdurid ruttasid alla Tille mäest arusaamatuse ilme näol.

Tille org on meelepäraselt ilus ka talvel, kui ras-

kelt härmatanud lehtpuude raagus oksad pärlendavad päikese heleduses. Kaskede valged tüved näivad siis niisama valgeina kui mäkke tõusva maantee ülelubjatud kaitsepostid ja lumitanud kuuskede võimsad kolonnid tõusevad mustjas-rohelistena lehtpuude raagus härmatusest. Oru põhjas aga ruttab rahutult Tille jõgi, kaetud jääkaanega vaid servadelt. Oru sügavus peab ulatuma Tille veski juures (Võru-Tartu maantee juures) 35 meetrini ja sellest sügavusest vaadatud näivad oru veerge palistavad põlispuud eriti ähvardavalt kõrgeina.

Tille oru meeleejävvaimaks tähelepanuväärsuseks on Merioon, kus 20 meetri kõrguselt paljandub devooni punalliivakivi. See Kadrioru peaorgu suubumisel järsult kerkiv telliskivipunane sein mõjub ähvardav-valitsevana ja seda muljet suurendavad veel need võimsalt kerkivad kuuskede kolonnid, mis katavad paljandit ülalt. Ainult paljandi jalal koopatoalise lõhe allikaist väljanirisev oja toob idüllilise noodi valitsevasse heroilisusse. Häirivalt aga mõjuvad need loendamatud nimede ja nimetähtede kritseldused paljandi serval, mis on jätnud endast „mälestusena“ kõik need Meriooni külastajate sajad. Siin kergib tahtmatult küsimus, kas ei saaks seaduslikult tõkestada seda kritselduste maaniat, mis mõjub nii häirivalt ka Taevaskojal.

Meriooni lage on kasutanud ümbruskonna külanõored tantsuplatsiks ja ameerikalikult tugevaid elamusi sisendavalt võis mõjuda see „tants kuristiku kaldal“, piiratud vägevate kuuskede vaikiva riviga. Kuid ülevallt unustamatu on ülalt avanev vaade metsastunud orule, oru põhjas silmuskelevale jõe ja üle oru paistvale põldude avarusele.

*

Sõites endise Puskaru kõrtsi juures Põlva suunas pälvib tähelepanu väikeste metsatukkade rohkus kultuurmaistu avaruse keskel. Talud näivad siin väikesena ja Tännasilma küla talud on reastatud sõdurite rivina sellenimelise oru kaldal. Aga hakkajad mehed

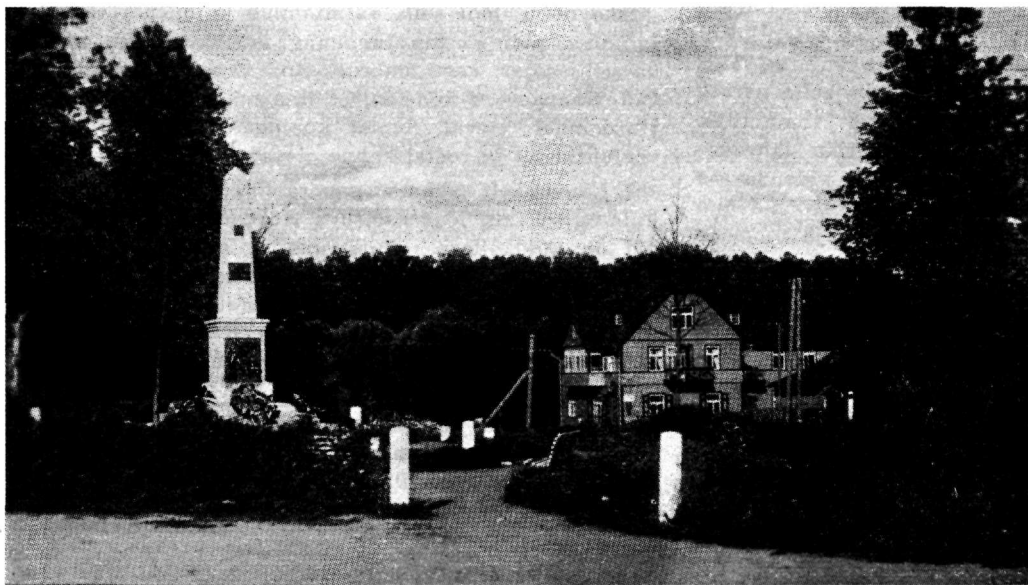

Põlva maastik suvel. Kihelkonna keskuslikum org — Ora org — samanimelise jõega

on need Kähri mehed. Okupatsiooni lõpul püüdsid nad takistada rekvireeritud varanduste väljavedu sakslaste poolt. Siin kuskil Põlva ja Tartu-Võru maantee vahel pidid nad tabama Kioma mõisast väljuva sakslaste voori. Kuid teel selgus, et sakslaste voor on jõudnud juba suurele maanteele, möödudes Puskaru kõrtsist. Ja Kähri mehed tabasid teel vaid endise Kioma mõisa omaniku Bose poja ühes saksa ohvitseriga, kelledest viimane tulistamisel sai surma. Tagasi tulles võtsid Kähri mehed üle Põlva komandantuuri. Kuid okupatsioonivõimud ähvardasid veriselt tasuda kätte oma ohvitseri surma. Rühm sõdureid valvas ööd ja päevad preestri majas aktsioonist osavõtnud preester Hiiopi tagasitulekut ja kiriku juure väljapandud sedelil ähvardati asjaosalisi surmaga ja preester Hiiopi perekonda varanduse rekvireerimisega ja elamu mahapõletamisega. See ajalooline „kulturträgerite dokument“ peaks leiduma sõjamuuseumi kogudes.

*

Kihelkonna keskuslikemaks oruks on Rosma küla alt algav ja Peri ning Meemaste orgudega ühinev Ora org. Ora orgu on rajatud ka Põlva alevik, mis vii-

Vabadussõjas langenute mälestussammas Põlva alevikus

Talvel

masel ajal ilmutab raudtee ligiduse tõttu kiiret kasvamise tendentsi. Võrdlematult ilus on panoraam, mis avaneb Põlva raudteejaama minejale aleviku läbistamisel. — Vasakule jääb ürgoru maaliline laiend — sügaval oru põhjas keerleva jõega ja üksiku talumajaga kõrgel kaldal. Kõike seda raamib metsa sinetavalt sakiline müür kauguses. Paremalt aga hajutab kõige kaduvuse nukrust kõrgele oru veerule rajatud kalmistu oma kaskede valendavate tüvedega ja aastaist luitunud ristidega. See järsule oruveerule rajatud kalmistu on ainus omasarnane Eestis ja juba selle pärast väärib Põlva külastamist. Ent luuleliselt romantilist ilu õhkub Põlvast varakevadel, kui kiriku lähedase „Keldrikaela mäe“ toomed on kroonitud valendavate õiekobarate raskusega, kaskede rohetavad kroonid aga kergivad nii värskeina haabade, sarapuude ja toomede vahelt. Kui mitmekordselt tõsisemana tundub selle kõrval vana palvemaja juures asetsev Jaani mägi, kus kuuskede püramiidid kergivad ähvardava teravusega pärnade ja kaskede keskelt.

Põlva suurimaks vaatamisväärsuseks on alevikust paar kilomeetrit lõunas Põlva-Võru maantee ääres asetsev Rosma linnamägi. Linnamäe järsud veerud on kaetud üksikute kaskede ja määndidega. Kõrgudes 30 meetrit üle ümbruse tuletab see Võrumaa toredaim linnamägi oma võimsalt ilmelt meele Otepää linna-

mäge. Ent Rosma linnamäel on läänes ja põhjas säilinud mäe äärt pidi üleskuhjatud vall, mil muinaseestlaste ajal pidi asetsema piht-tara. Ka Rosma linnamägi on n.-n. neemiklinn, kus orgu sisseulatuva ja sellesse lõppeva järskude nõlvadega kõrgendiku ots lõigati läbi kraavi ja valliga ning kindlustus oligi valmis. Enamik Lõuna-Eesti linnamägedest on kõik neemiklinnad, samal ajal, kui kõik Saaremaa maalinnad on rajatud soistele madalikele. Pidades silmas seda tuleb tahtmatult mõte, kui mitmekordselt kergem oli Muinas-Eesti kindlustuste rajamine Lõuna-Eesti mandril, võrreldes Saaremaaga, ja ometi oli siin linnuste võrk hõredam Saaremaa omast. See tõsiasi pidi kindlasti tunduvalt kergendama maa vallutamist rüütlite poolt.

Ajaloo allikad ei selgita lähemalt seda osa, mis Rosma linnamägi etendas maa vallutamisel rüütlite poolt. Kuid arvestades linnamäe asetust, kõrgust ja järske nõlvi pidi selle vallutamine kujunema raskeks. Igatahes pidi Rosma linnamägi etendama teatud osa ka põhjasõjas, sest ümbruskonna vanad inimesed teavad tänapäevani kõnelda, et linnamäe vastas asetseval Hurdamäel olevat Rootsi kuningas lõunatanud oma väejuhtidega ja rootsi kahur olevat veermud mäest alla.

Linnamäelt avanev panoraam on eriti vallutatav hilissügisel, kui idas asetseva Hurdamäe kaskede kroonid on kuldkollases sügiserüüis ja all ussina väänlev Peri jõgi eraldub plaatinast paelana heinamaa kolletuvast rohulusest. Siis on rikkas fotoaparaadiga matkamehel kindlasti kahju, miks need Põlva fotomehed pole pildistanud oma võimsat linnamäge ja selle ümbrust.

Iga matkur aga peaks külastama ka Põlvast 1 km kaugusel asetsevat lamedat Jütsikurmu mäge, kus kaitseliit peab oma traditsioonilist laagrit kaskede vahel.

Hanno Kulmen.

Ratsakaitseliitlased luurepiilkonna teenistuses

Iseloomustus ja ülesanne.

Luurepiilkonnaks nimetame piilkonda, mis on saadetud välja vastase ülesotsimise ja teadete hankimise ülesandega.

Vanasti üteldi, et ratsavägi on vägedele sama, mis inimesele silmad ja kõrvad, ta oli teistele väeliikidele nägemise ja kuulmise organiks — peamiseks luure teostajaks. Kuigi tehnika areng on sellest tähtsusest tunduva osa kannud üle teistele kergetele ja tehnilistele väeliikidele, on ratsavägi jäänud ikkagi tähtsaimaks maapealset luure teostavaks väeliigiks. Vähi- maks üksuseks, millega ratsavägi luure teostab, on piilkond. Seepärast pole liialdus, kui piilkondi pidada ratsaüksuste silmadeks ja kõrvadeks, ning sellase tähtsuse tõttu võtan nende teenistuse üksikasjalise käsitletu alla.

Piilkond toimetab luure peamiselt vaatlusega. Et rohkem näha, läbib ta ja möödub ta osavalt vastase eelosadest, püüdes sügavamale vaadelda. Laia ulatusega ülesannet piilkonnale anda ei tule.

Luure toimetamiseks piilkonna pealikule, eriti allohvitserele, antud käsk peab olema selge ja sisaldama vaid ühe piiratud ülesande. Ülesanded võib jagada oma iseloomult kahte liiki:

1. teha kindlaks, kas antud punktis vastast on või ei ole. Kui on, missugused ta jõud, kavatsus ja järgustus (kust ja millal tulnud, kuhu ja millal läheb), või

2. otsida üles vastane teataval joonel või antud suunas (suund või joon piiritellakse kohtade nimetuste andmisega).

JÕUD.

Piilkond koosneb pealikust ja ratsanikest, arvult 3 ratsanikust kuni jaoni; normaalseks mõisteks võtame jao. Erandjuhtumel on piilkond tihti peale ka suurem. Väiksemat kui pealikust ja 3 ratsanikust koosnev piilkonda ei tuleks saata välja. See ei suudaks ülesannet hästi täita ega teatist saata. Tuleb arvestada asjaolu, et piilkonnale antakse peagu alati käsk vähemalt ühe tähtajalise teatise saatmiseks, lisaks aga olud sunnivad omakord teatise saatmist arenevast asjakäigust.

Koosseisu suurus oleneb peajasaliselt ülesande ulatusest, väljasaatmise kaugusest ja oodatavate teatiste arvust. Peale teatiste viijate peab olema veel teatav arv ratsanikke tagavaraks.

Mida hädaohtlikum ülesanne, seda suurem peab olema varumeeste arv, millega katta kaotusest või ärasaadetud teateratsanikest tekkinud augud.

Teisest küljest peab arvestatama seda, et piilkonna arvuline suurus ei kindlusta sugugi kiiremat ja kindlamat ülesande täitmist, vaid, vastupidi, võib seda isegi raskendada.

Koosseisult vähem piilkond, koosnedes kindlatest ja valitud meestest ja hobustest, võib kiiremini jõuda eesmärgile, varjatumalt liikuda ja kohal olles kergemini leida toitu hobustele ja meestele.

Piilkonna pealiku isik ja ta teguvõime omavad piilkonnas suurema tähtsuse kui piilkonna suurus.

Kaugeltki mitte iga allohvitseri ja ohvitseri ei vasta neile nõudeile. Iga ülesanne nõuab vilunud täitjat. On ülesanne eriti raske ja tähtis, tuleb pealikuks

määrata ohvitser. Säärast piilkonda nimetatakse ohvitseri-piilkonnaks. Suurematele kaugustele saadetakse välja tihti ohvitser, üksikjuhtumel antakse piilkonnale juure 1—2 tublit allohvitseri (jaopealikut), et kindlustada piilkonna tegevust või eriti tähtsate teatiste kätetoimetamist.

Piilkonna koosseisu vajalise suuruse väljaarvutamiseks toon metoodilise näite.

Näide.

1. Piilkond saadetakse välja antud suunas, kaugus eesmärgini 20 km, peab saatma 2 tähtajalist teatist:

Koosseisu väljaarvutamine:

pealik — 1 ohvitser;

asetäitja — 1 kogenud vanem allohvitseri;

pealiku julgestus ja kate — 3 paari piilureid, 6 ratsanikku; kateks igaks juhuks veel 1 ratsanik = 7 ratsanikku.

Teateratsanikud — 2 vahetust à 1 ja 2 meest = 3 ratsanikku; varu ja tagavara teateratsanikud — 2 ratsanikku. Kokku — 1 ohvitser, 1 allohvitseri, 12 meest (viimaste hulgas peaks leiduma ka 1 kapral (jaopealik)).

Sääraseks kujuneb suurele kaugusele tähtsa raske või eriulesandega väljasaadetud piilkond.

2. Teised, harilikud piilkonnad, mis saadetakse välja patrullist või luursalgast, on vähemad. Nende kaugus südamikust, mis neile toetuseks, ei ulatu üle üksuse ühe hüppe pikkuse, s. t. kõige rohkem kuni 6,10 km.

Koosseis kujuneb:

Pealik — 1 allohvitseri või kapral; pealiku julgestus ja kate — 2—4 ratsanikku; teateratsanikud — 1—3 ratsanikku. Kokku — pealik ja 3—7 ratsanikku.

Väljasaatmise kaugus.

Piilkonna väljasaatmise kaugus ulatub keskmiselt 10 km. Suuremale kaugusele väljasaatmiseks tuleb tarvitada piilkonnast tugevamaid üksusi — patrulle, luursalku, mis meie oludes ratsaväe vähesuse tõttu igakord on vaevalt läbiviidav. Paratamatult tuleb juhtumeid, kus piilkondi tuleb saata kaugemale. Ka siis harilike piilkondade 12—15 km kaugemale väljasaatmine oleks juba kahtlane, sest teatis jõuaks neilt vaevalt õigeaks ajaks väljasaatja pealiku kätte, kuna piilkonnal pole mehhaanilisi sõidu- või sideabinõusid ja tegelikult luurel tuleb vähe sääraseid olukordi, kus piilkond neid saaks kasutada (takistavad varjatud liikumist).

Käsk piilkonnale

peab sisaldama vähemalt:

1. Teated vastasest.
2. Teated oma osadest.
3. Väljasaatja plaan või idee (antakse raskema ülesande korral).
4. Piilkonna koosseis ja nr.
5. Ülesanne piilkonnale.
6. Tähtajalised teated.
7. Kellele ja kuhu teatiseid saata.
8. Teenistuse lõpp.
9. Kuhu tulla tagasi.

Piilkonna pealiku tegevus enne väljastumist.

Ta peab:

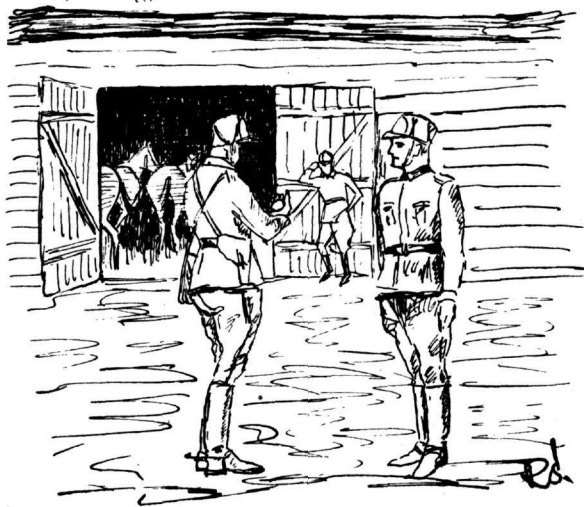
1. Saama ülesandest aru; ei tohi lahkuda väljasaatja pealiku juurest enne kui ülesande sisu on täpselt selge ning ta on ülesandest saanud õigesti aru.

Joon. 1. Saanud käsu isiklikult väljasaatjalt pealikult, piilkonna pealik palub täiendavat selgitust, et ülesandest põhjalikult saada aru

Siinjuures peab teadma:

1. Mitme mehega sõidab (koosseis).
2. Missuguses suunas sõidab ja kus umbkaudu asub vastane, mis kellaajal on teda seal viimati nähtud (lennuväeluure agentuuri põgenike teated jne.).
3. Piilkonna täpne ülesanne:
 - a. mis otstarbeks ta saadetakse,
 - b. kui kaugele tuleb minna,
 - d. mis kellaajani täita teenistust ja
 - c. kuhu pärast tulla tagasi.
4. Missugust teed mööda (suunas) liikuda ja missugusel kellaajal jõuda määratud kohale või joonele.
5. Piilkonna number, naaberpiilkonnad ja nende tegevuse suunad.
6. Kui kaugele liigub meie üksus, missugust teed mööda ja missuguse ülesandega.
7. Väljasaatja üksuse liikumise kiirus.
8. Väljasaatja üksuse hüppejooned (mis kellaajal läbib teatud punktid).
9. Kas on kästus saata tähtajalisi teateid.

Joon. 2. Saanud aru oma ülesandest, piilkonna pealik enne äraminekut reguleerib kella väljasaatja pealiku kella järgi

10. Kuhu saata teated, kas pole pandud välja teadete kogumise punkte.

11. Tunnussõna (kui see on määratud).

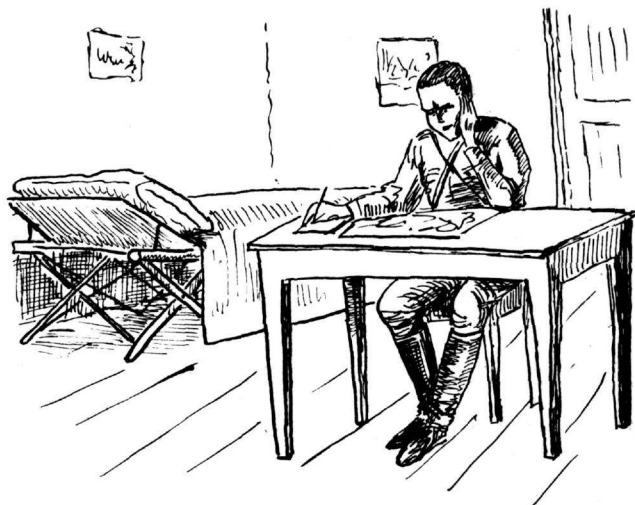
Piilkonna pealik peab väljasaatjalt pealikult saadud andmeist ja informatsioonidest tähtsaimad kirjutama üles, meelepidamisele üksi lootma jääda ei tohi!

2. Saama kaardi, selle puudumisel skeemi (tehakse kaardi järgi). Kui skeemi tegemiseks pole aega, kirjutab üles teel läbitavate punktide nimetused.

Joon. 3. Piilkonna pealik teeb oma abile eelkorraldused ja määrab piilkonnale kellaaja väljastumiseks

3. Koostama oma tegevusplaani.

Joon. 4. Annud eelkorraldused piilkonnale väljastumiseks, piilkonna pealik asub oma tegevusplaani koostamisele

4. Vaatama järele meeste ja hobuste seisukorra — hobuserautuse, relvad, laskemoona, varustuse jne.

Joon. 5. Teinud tegevusplaani valmis, piilkonna pealik peab tegema ülevaatus oma piilkonnale

Õigem on, kui seda teeb piilkonna pealiku asetäitja, ajal, millal pealik läks saama käsku, või koostab oma tegevusplaani, kusjuures ta kõrvaldab ka kõik ilmnenud puudused.

Tagasi tulles pealik ainult kontrollib.

Tuleb jätta maha hirnuvad hobused ja hobused, kes tõrguvad rivist väljatulekul, samuti ka puuduliku nägemisega, kuulmisega mehed ja puuduliku nägemisega hobused.

Joon. 6. Haiged ja puuduliku rautusega hobused piilkonna pealik eraldab välja ja neid kaasa ei võta

Tuleb võtta kaasa tagavara-hobuserauad ja toidumoonad meestele ja hobustele. Kui piilkond läheb välja kauemaks, võtta kaasa ka raha äraelamiseks.

5. Võtma kaasa kella, binokli, kaardi, kompassi, välikirjavahetuse bloki, skeemipaberit, pliatsi, vile, taskulaternat ja küünlaid. Kell seatakse väljasaatja pealiku kella järgi.

6. Vaatama, et tal endal ega sõdureil poleks kaasas sellaseid pabereid, mis võiksid olla kaotuse korral vastasele kasulikud. Eriti tuleb hoiduda kaartide kaasavõtmisest, kus on märgitud meie olukorrad

Joon. 7. Pärast meeste, hobuste, relvastuse kontrollimist ja kõigi paberite hävitamist, mis vastasele võiksid anda andmeid meie vägede tegevusest, olukorrast, piilkond astub välja

(säärase lohakuse tagajärjel on küllalt maksetud raskest hinda!).

7. Seletama alluvaile ülesande. Saldusehoidmise ja ajavõitmise mõttes on parem seda teha pärast väljaastumist teel.

Joon. 8. Varjatud kohas, kus ükski võõras ei või kuulata pealt — piilkonna pealik annab kogu piilkonnale ülesande

8. Määrama asetäitjad.

9. Määrama või tuuletama meele leppemärgid. (Raske või eriülesande korral teatab, kui see hädavajaline, oma tegevusplaani ja kavatsuse.)

Joon. 9. Teatavaks teinud piilkonnale ülesande, piilkonna pealik näitab leppemärgid, milliseid ta tahab kasutada eelolevas tegevuses enese ja piilurite vahel

Tegevusplaani koostamine.

Alati enne väljaastumist piilkonna pealik peab koostama kaardi järgi tegevusplaani. Selle koostamisel võivad tekkida mitmesugused küsimused, milliste selgitamiseks tuleb kohe pöörduda väljasaatja pealiku poole, sest siin ta on veel kättesaadav.

Tutvunud olukorraga ja ülesandega kaardil, hindab üldiselt maastiku iseloomu lähtekohast eesmärgini. Selle tulemuse põhjal ilmneb juba teatud määral vastase kui ka enese tegevuse suund. Jatkab üksikasjalisemalt maastiku uurimist ja viimase kui ülesande seisukohalt teeb kindlaks oma liikumise suuna ja valib selleks tee.

Möödab kaardil kauguse eesmärgini, arvutab välja sinnajõudmise aja, liikumise kiiruse, valib hüppejooned ja liikumise viisid neisse.

Ülesandes antud vastase asukoha, aja ja arvatava liikumise kiiruse põhjal rehkendab välja, kui kaugele ja kuhu vastane võis tõenäoliselt jõuda piilkonna väljaastumise ajaks. Seda ja enda väljaastumise tunniga ning väljakalkuleeritud liikumise kiirust arvestades

selgub piilkonna pealikule enam-vähem tõenäoline aeg ja koht, kus vastast võib kohata.

Sellest järeltab ta, kui kaugele või mis kohani võib liikuda teed pidi ja kus teest tuleb hakata kõrvale hoidma.

Teeb kava juba ette valmis, missugusest külast, kohast läbi minna, missugusest mööduda, kuhu paremaks vaatluseks jõuda välja jne. — kõik vastavalt ülesandele.

Eelloeteldud kaalutlused hõlbustavad ülesande täitmist suurel määral, luues otsuse, selle läbiviimise idee ja üldpildi — selgroo plaanikindlaks tegevuseks ülesande täitmise vältel, millele järkjärgult teeb täiendusi juba tegevuses olles vastavalt tegelikule olukorrale ja maastikule kohapeal.

Luureülesande edukas läbiviimine on suuresti:

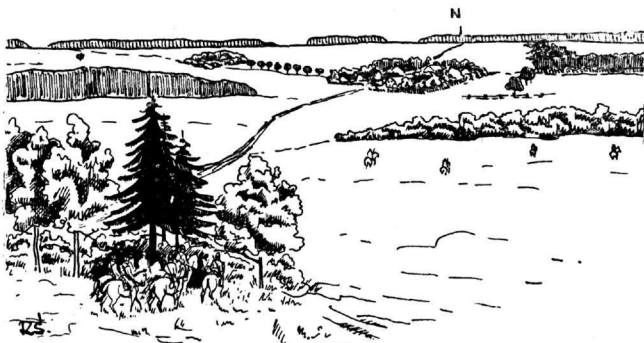
- vastava tee valikust,
- õigest liikumisest ja julgestusest liikumisel,
- maastiku vastavast kasutamisest,
- hüppepunktide valikust (plaani koostamisel on tarvis määrata kindlaks vähemalt esimene hüppepunkt),
- vastase liikumisteelt õigeaegselt kõrvaleminekust,
- hoidumisest meile vaenuliste elanikega kokku puutumast, kokkupuutumisel aga nende mõistlikust kohtlemisest.

Liikumise suuna valik.

Piilkonna pealikul on täieline vabadus piilkonna liikumistee valikul, kui ta ülesandeks on antud punkti luure. On aga ülesandes nimetatud läbitavad kohad, siis tuleb ka suunahoidmisel neist pidada kinni. Kuidas läbida, see on ülesandest. Näiteks:

1. Vastane on N. juures. Selgitada ta jõud, järgestus ja kavatsus.

Antud juhul piilkond peab jõudma välja punkt N-ni ja nimelt sellest küljest, kust ülesanne on kõige kergemini täidetav, s. t. suunast, kust vastane on loodetavasti vähem tähelepanelik. Juba kaardil saab tee määrata kindlaks, valida selleks suuna, mis võimaldab hea, varjatud edasilikumise. Sellest valitud suunast piilkonna pealik peab kinni katkestamatult. Suuremast talude grupist, asulaist ta peab hoiduma kõrvale, liikudes orgudes, mööda metsääri, mägede tagant jne.

Joon. 10. Juba kaugelt pöörab piilkond teest kõrvale ettetulevast külast möödumiseks ettevaatlikult liikudes. Piilkonna pealik, julgestatud piilurite poolt, peatub ja otsib piilkonnale soodsat varjatud liikumisteed N. jõudmiseks

2. Leida vastane teatud suunas või joonel.

Siis tuleb otsida läbi kõik kohad, kus võib loodetavasti leida vastast (külad, teed, liikumissõlmed jne.).

Joon. 11. Ettevaatusest ja vähimagi kahtluse korral piilkond läbib antud suunas ettetuleva asula või küla ahelikus.

Ülesande täitmisel saab vähendada ohtu piilkonna moondatult liikumisega ja ilma tungiva vajaduseta lahingusse mitteastumisega. Selleks tuleb vaadata järele antud kohad, püüdes end mitte näidata. Tiheasti asustatud kohad omavad siinjuures kahesuguse

Joon. 12. Piilkond läheneb küla ettevaatusest külje pealt. Piilurid on jõudnud metsaservale, peatunud ja varjatult vaadeldes püüavad selgusele jõuda, kas eelolevad talud on vastasest tühjad. Piilkonna pealik, teinud kindlaks, et vastast pole, jätkab liikumist antud suunas edasi.

tähenduse — sealt võib saada vastasest tarvilisi teateid (elanikelt, ametnikelt; post, telegraaf jne.), kuid sealt võib leida eest ka vastase. Seepärast tuleb neile läheneda ettevaatlikult. Enne vaadelda ja kuulata,

Joon. 13. Kui külas arvatakse vastane olevat, piilkonna pealik saadab sinna mõned piilurid ahelikuna, kes sõidavad küla ja siis tagasi galopeerivad. Harilikult vastane avab neile tule ja avastab enese.

mis asulas sünnib, katsuda muretseda teateid kohalikelt elanikelt, võttes mõne neist kinni, ja siis kiiresti läbida asula, kuid mitte kogu piilkonnaga.

(Järgneb.)

Jaauarikuu kroonika

2. rahvuslik kasvatus kongress peeti 2. jaanuaril Tallinnas, riigivanema, haridusministri, kõrgemate valimulike, seltskonna ja kaitseväge esindajate osavõtul.

5. jaanuaril suri Tallinnas südamerabandusse vana kaitseliidu tegelane ja vabadussõjakaegne Kalevlaste Maleva pealik Leopold Tõnson. Kadunu matuseist võtsid osa paljud organisatsioonid, millede juhatuses kadunu oli tegutsenud.

8. jaanuaril suri Tallinnas möödunud aasta kaitseväge kaitseliidu vahelistel laskevõistlustel esikohale tulnud noor laskur Otto Volmer. Kadunu oli üldse üks parimaid laskureid kogu Eestis ja kindel kandidaat Eesti esindusmeeskonda ülemaailmseile laskevõistlusile Roomas. Laskurliidu meistri kuldmärgi sai ta möödunud aastal, aasta parima tagajärjega. Oli ka Tallinna Spordipressi Klubi kuldmedali kandidaat.

12. jaanuaril pühitses helilooja Aleksander Läte oma 75-dat sünnipäeva. A. Läte kui helilooja tööand on eriti suur koorilaulu alal.

13. jaanuaril algas Saarimaal rahvahääletus selle kohta, kas Saarimaa soovib edaspidi liituda Prantsusvõi Saksamaaga või soovib ta säilitada praegust olukorda. 15. jaanuaril selgusid rahvahääletuse tagajärjed, milledest nähtus, et Saksamaaga liitumist soovib 90,8 prots. kogu Saarimaa hääleõiguslikest kodanikest. Maailma tähtsaimate poliitikaelu tundjate arvamisel on Saarimaa saatus tihedasti seotud Euroopa rahuga.

17. jaanuaril tulid kokku Tallinnas riigi- ja omavalitsusteenijate esindajad. Kokkutulekul kõnelesid riigivanem, peaministri asetäitja, kaitseväge ülejuhataja ja majandusminister. Riigi ja omavalitsuse juhid asusid seisukohale, et praegu maksvat riigi põhi-seadust tuleb muuta ja selleks kutsuda kokku uus asu-tav kogu. Seltskonna organiseerimine sünniks tulevi-kus kodade kaudu.

19. jaanuaril pühitses oma 16. aastapäeva 9. üksik jalaväge pataljon Pärnus. Aastapäeva pühitseti pidulikult ning sellest võtsid osa ka sõjakaegsed vete-raanid.

19. jaanuaril algas iga-aastane autode tähesõit Monte-Carlosse. Tallinnast startis 17 autot. Kaasa sõitis ainukese eestlasena kaitseliidu Kalevi malevkonna malevlane Karl Bertram. Tähesõidu võitjaks tuli prantslane Lahaye, autol Renault.

19. jaanuaril saabus Eestisse Poola uus saadik Waclaw Przesmycki. 21. jaanuaril esitas ta oma volitused riigivanemale.

19. jaanuaril pühitseti Eesti omavalitsuse 30-a. tähtpäeva. Riigivanem K. Pätsi kui omaaegset tulist

eestvõitlejat austati Tallinna linna aukodanikuks valimisega ja annetati talle autasuks ehituskruunt Kadri-orus.

19. jaanuaril esitas Eesti saadik Poolas, Hans Markus, oma volitused Poola vabariigi presidendile. Volituste esitamine sündis Varssavis pidulikul audientsil Poola välisministri abi Szembecki ja presidendi kantseleiülemate juuresolekul.

19. jaanuaril pühitseti Narvas linna vabastamise 16-dat aastapäeva. Linn ehiti riigilippudega, koolides peeti aktusi ja eriti piduliku aktuse pidasid linna-teenijad raekojas.

21. jaanuaril algas Helsingi üliõpilaste streik. Üliõpilased boikoteerisid kõiki Rootsi professoreid. Meele-avaldus kavatseti korraldada professor Laurila vastu.

21. jaanuaril puhkesid rahutused Kalymnose saarel. Kokkupõrkeid tuli ette Itaalia politsei ja saare elanike-greeklaste vahel. Kalymnose saar asetseb Egeuse meres, Türgi ranna lähedal, ja kuulub nende 12 sporaadilise saare hulka, mis okupeeriti Türgi poolt Tripolise sõja ajal 1912. a. ja Lausanne'i lepingu põhjal 1923. a. loovutati Itaaliale. Saarestiku elanike enamus on greeklased. Greeklasi on 83 prots., türklasi 7 prots., itaallasi 5 prots. ja juute 5 prots.

26. ja 27. jaanuaril peeti Kaunases Balti riikide ajakirjanike konverents. Eesti delegaatidena võtsid konverentsist osa ETA direktor K. Kornel ja peatoimetaja E. Laaman.

27. jaanuaril peeti Jänedal kolmandad Eesti suusamaratoni — 50 km murdmaa-suusatamise — esivõistlused. Võistlustest võttis osa 20 suusasportlast. Maratoni võitis ja tuli Eesti 1935. a. meistriks narvalane V. Krassikov, kes on Narva maleva malevlane ja võistles Kreenholmi N. M. K. Ü. nimel.

29. jaanuaril algas Tallinnas ülemaaline kaitseliidu instruktorite koosolek, mis kestis 31. jaanuarini. Kolmel tööpäeval tutvusid instruktorid kaitseliidu ellu puutuvate täiendustega ja uuendustega. Koosolekul kanti ette rida referaate, kus käsitleti igasuguseid kaitseliitu puutuvaid küsimusi ja lahendati mitmedki kohtade peal üleskerkinud küsimused.

Ühtlasi tutvusid koosolekul üksteisega kaitseliidu alatise kaadri liikmed, kes on hiljuti astunud kaitseliidu teenistusse.

Jaauarikuu jooksul on lennuasjanduse areng kaitseliidus teinud märgatavaid edusamme. Nii on endale muretsenud purilennukid Järva malev ning Tõrva ja Türi malevkonnad. Paljudes teistes üksustes kogutakse raha purilennukite muretsemiseks.

Käesoleva aasta retke eesmärgiks on, nagu varemategi retkede oma, propageerida suusasporti laiema rahvahulkades, rakendada tööle kaitseliidu suusaüksusi ja tõmmata kaasa tegelikule suusatamisele kaitseliitlasi, võimaldades suusatajale neid õpiseid ja kogemusi, kodumaa tundmaõppimist ja talvelooduse võlusid, mida võimaldavad ainult sellased pikemad retked suuskadel.

Praegu olemasolevate andmete põhjal edeneb tähesõit jõudsasti ja takistamatult. Ilmad püsivad head ja kõik meeskonnad on sooritanud oma osa retkest heatujuliselt ja viperusteta.

Kaitseliidu propaganda-suusatamise üksikasjaline kava on järgmine:

Päevad ja kellaeg	Maršruudi nimetus	Tee pikkus	Meeskond
20. jaanuar 1000—1500	Tallinn—Jõeleftme	30 km	Tallinna malev
21. jaanuar 0800—1130 1200—1530 1600—1800	Jõeleftme—Kuusalu Kuusalu—H.-Jaani H.-Jaani—Perila as.	22 km 22 km 12 km	Harju malev " " " "
22. jaanuar 0800—1000 1030—1330 1400—1700	Perila as.—Vaida Vaida—Kose Kose—Tuhala	15 km 22 km 20 km	Harju malev " " " "
23. jaanuar 0800—1100 1130—1430 1500—1800	Tuhala—Kohila Kohila—Juuru Juuru—Kehtna	18 km 22 km 20 km	Harju malev " " " "
24. jaanuar 0800—1100 1130—1430 1500—1700	Kehtna—Käru Käru—Türi Türi—Paide	20 km 20 km 15 km	Järva malev " " " "
25. jaanuar 0800—1030 1100—1330 1400—1530 1600—1930	Paide—Anna Anna—Peetri Peetri—J.-Jaani J.-Jaani—Ambla	17 km 17 km 12 km 25 km	Järva malev " " " " " "
26. jaanuar 0800—1030 1100—1330 1400—1600 1630—1900	Ambla—Tapa Tapa—Kadrina Kadrina—Rakvere Rakvere—Haljala	18 km 16 km 15 km 16 km	Järva malev " " Viru " " "
27. jaanuar 0800—0930 1000—1100 1130—1330 1400—1630 1700—1900	Haljala—Katela Katela—Kunda Kunda—Nigula Nigula—Sonda Sonda—Lüganuse	10 km 8 km 15 km 18 km 15 km	Viru malev " " " " " " " "
28. jaanuar 0800—1000 1030—1230 1300—1800	Lüganuse—Kohtla Kohtla—Jõhvi Jõhvi—Vaivara	13 km 15 km 30 km	Viru malev " " " "
29. jaanuar 0800—0930 1000—1130 1200—1400 1430—1530 1600—1800	Vaivara—Tõrvajõe Tõrvajõe—Narva Narva—Samokrassi Samokrassi—Auvere Auvere—Mustajõe	10 km 10 km 13 km 7 km 13 km	Narva malev " " " " " " " "
30. jaanuar 0800—1130 1200—1500 1530—1830	Mustajõe—Kuremäe Kuremäe—Iisaku Iisaku—Tudulinna	25 km 20 km 20 km	Narva malev Viru " " "
31. jaanuar 0800—1030 1100—1500 1530—1730	Tudulinna—Avinurme Avinurme—Mustvee Mustvee—Torma	17 km 27 km 15 km	Viru malev Tartumaa malev " "
1. veebruar 0700—1100 1130—1330 1400—1600 1630—1900	Torma—Kudina Kudina—Kaiavere Kaiavere—Kukulinna Kukulinna—Tartu	25 km 13 km 15 km 17 km	Tartumaa malev " " " " " "
2. veebruar 0800—1130 1200—1430 1500—1700	Tartu—Võnnu Võnnu—Rasina Rasina—Meeksi	25 km 17 km 15 km	Tartu malev Tartumaa malev " "

Päevad ja kellaeg	Maršruudi nimetus	Tee pikkus	Meeskond
3. veebruar 0800—1000 1030—1430 1500—1800	Meeksi—Räpina Räpina—Värskä Värskä—Petseri	15 km 27 km 21 km	Tartumaa malev " " Petseri "
4. veebruar 0800—1100 1130—1430 1500—1730	Petseri—Irboska Irboska—Panikovitši Panikovitši—Laura	20 km 20 km 16 km	Petseri malev " " " "
5. veebruar 0800—1200 1230—1630	Laura—Vastseliina Vastseliina—Rõuge	25 km 26 km	Petseri malev Võru "
6. veebruar 0800—1100 1130—1430 1500—1830	Rõuge—Võru Võru—Sulbi Sulbi—Antsla	20 km 22 km 23 km	Võru malev " " " "
7. veebruar 0800—1000 1030—1200 1230—1530 1600—1800	Antsla—Tsooru Tsooru—V. Roosa V. Roosa—Hargla Hargla—Koiküla	15 km 10 km 20 km 14 km	Võru malev " " " " Valga "
8. veebruar 0800—0930 1000—1300 1330—1530 1600—1800	Koiküla—Vissi Vissi—Valga Valga—Sangaste jaam Sangaste jaam—Keeni mõis	10 km 18 km 14 km 12 km	Valga malev " " " " " "
9. veebruar 0800—0930 1000—1200 1230—1400 1430—1630 1700—1830	Keeni mõis—Kuigatsi Kuigatsi—Jõgeveste Jõgeveste—Soe Soe—Tõrva Tõrva—Leebiku	10 km 12 km 10 km 14 km 10 km	Valga malev " " " " " " " "
10. veebruar 0800—1030 1100—1330 1400—1600 1630—1900	Leebiku—V. Suislepa V. Suislepa—Mustla Mustla—Riuma Riuma—Oiu	16 km 16 km 15 km 17 km	Valga malev Sakalamaa malev " " " "
11. veebruar 0800—1030 1100—1430 1500—1700	Oiu—Kolga-Jaani Kolga-Jaani—Moori Moori—Viljandi	18 km 22 km 14 km	Sakalamaa malev " " " "
12. veebruar 0800—1000 1030—1330	Viljandi—Paistu Paistu—Karksi	16 km 22 km	Sakalamaa malev " "
13. veebruar 0800—1000 1030—1230 1300—1600	Karksi—Abja Abja—Mõisaküla Mõisaküla—Kilingi-Nõmme	15 km 13 km 20 km	Pärnumaa malev " " " "
14. veebruar 0800—1300 1330—1700	Kilingi-Nõmme— Häädemeeste Häädemeeste—Uulu	31 km 25 km	Pärnumaa malev " "
15. veebruar 0800—1000 1030—1230 1300—1700	Uulu—Pärnu Pärnu—Audru Audru—Pootsi	15 km 14 km 27 km	Pärnumaa malev Pärnu " Pärnumaa "
16. veebruar 0800—1130 1200—1500 1530—1800	Pootsi—Mõnikuste Mõnikuste—Kalli Kalli—Veltsa	23 km 20 km 15 km	Pärnumaa malev " " " "
17. veebruar 0800—1130 1200—1530	Veltsa—Lihula Lihula—Kullamaa	23 km 24 km	Lääne malev " "
18. veebruar 0800—1100 1130—1430 1500—1700 1730—1900	Kullamaa—Martna Martna—Haapsalu Haapsalu—Taebla Taebla—Palivere	18 km 22 km 15 km 10 km	Lääne malev " " " " " "
19. veebruar 0800—0930 1000—1300 1330—1730	Palivere—Risti Risti—Nissi Nissi—Keila	10 km 20 km 28 km	Lääne malev " " Harju "
20. veebruar 0800—1000 1030—1330	Keila—Saue vallamaja Saue vallamaja—Tallinn	11 km 20 km	Harju malev " "

Peatükke samanimelisest „Noor-Eesti“ kirjastusel
ilmuvast vabadussõjaaegsest romaanist

Richard Roht

Mõned päevad enne jõulu saadeti välja ka Pauli kompanii. Punased venelased polnud siis Tartust enam väga kaugel. Pauli kompanii peatus päevase marsi järele külas ja asus taludesse öökorterisse. Ilm pime-nes öhtul tintmustaks, sadas lortsu ja rahet segamini, tuul löötsus nagu tol sügisel ikka.

Ohvitserid korraldasid ustavamatest ja kindlamatest meestest eelsalga. Sellesse salka määrati ka Paul. Venelasest polnud mingeid teateid. Olemas olid vaid üldteated, mis saadud staabis. Nende andmete järgi pidid vaenlased olema veel kaugel. Kuid need andmed võisid olla vananenud ja ohvitserid pidasid paremaks saata välja tõkkepostid.

Ühesse säärasesse posti määrati Paul*) kahe teise-
sega. Posti vanemaks oli kapral, Tartu veovoormees, endine veneaegne sõdur; kolmas mees oli pikk talu-
sulane, kel olid pastlad jalas ja luitunud kaabulodu peas.

Post asus metsaserval, ja ta ees avanes madal lagendik küladega ja taludega, kus kõik oli pime, kuna vaid öhtul siin-seal vilkus vaeviline tuluke, mis aga öö tülles kustus.

Postil olek meeldis juba Paulile rohkem kui see igavene jamelemine kasarmus, bande keskel, millest ei saanud aru, mis ta oli — kas laadapublik või röövlis-
jõuk.

See olek siin oli juba sõja meele. Paul pigistas mõnuga püssi ja vahtis innukalt oma ette pimedusse, et kas ei visku sealt äkki mõnd heledat tuld ega prah-
vata midagi leegitsedes üles.

Aga kõik jäi vaikseks. Siiski tundis Paul, kuidas sõjaromantika end temas liigutas. Tore oli nii olla ja oodata, et iga silmapilk võis tulla hädaoht. Hirmu võis ju tunda, aga oli ka midagi muud, ja see polnud sugugi nii hirmus, — vastupidi. Ja Paul ei saanud aru, mis mõnu võis teistel olla istuda kogu aja seal kasarmus, kui siin, lagedal väljal, pimedas taeva all, mil rullusid mustad pilved, kohavate mändide all, oli ometi palju ilusam istuda. Ja palju huvitavam. Huvitavam just seepärast, et midagi pidi tulema. Ja see midagi oli ju jube ja võis olla ka kole, aga temas oli siiski midagi nii tõmbavat ja siduvat, et just sellepärast oleks tahtnud siin istuda tingimata — tingimata nii kaua kui see kord saabub!

Miks ei tunne ka teised nii? mõtles Paul. Need filosoferijad ja irvitajad seal kasarmus. Miks on neil parem pikutada kopitunud öletuusti peal ja mitte

siin? Miks eelistavad nad kasarmu pläraajamist
vaiksele mõtlemisele siin?

Paul ei saanud teisiti, ta pidi oma meeleolusid
veidi jagama. Ja ta ütles oma kõrval lamavale talu-
sulasele ettevaatlikult:

„Mina ei karda sugugi...“

„Mis siin siis karta on?“ imestas sulane.

„Aga, näe, teised ei julgenud siia tulla, kartsid,
et neid määratakse.“

„Ah need...“ venitas sulane. „Need pole ju
kellegi mehed. Kari kaabakaid kokku tulnud...“

„Ega's kõik kaabakad ole.“

„Ega ole, aga, näe, lasevad kaabakail endale hir-
mu nahka ajada.“

„Kas sina ei lase?“

„Ei tea misjaoks?“ küsis sulane.

„Noh, aga too jutt, et punased tulevad ja jaga-
vad vara ning maad?“

„Kõik tühi lori,“ ütles sulane rõhukalt. „Annab
sulle see vara ja maad, kes tuleb paruni meele laulu
ja hurraaga sisse? Sellele kulub kõik endale ära.“

Ning lisas veidi vaikides:

„Ma ei tahagi su maad. Vaat', ega sul tubakat
ole?“

„Ei ole.“

„Kui ei ole, siis ei ole... Tubakas, tema, kui sul
on, käib üle kõige... Maad... Ma ei mõtlegi veel nai-
semeheks hakata ja maad võtta. Mul niisamagi hea.
Kodu jäi vastne ülikond ja paar saapaid. Vanad rõi-
vad panin selga ja pastlad jalga, — ega tööle või
uutes riietes minna. Niimoodi on. Vaat' kui koju
lähen, on jälle hea võtta.“

„Aga kui saad surma?“

„Ega saa,“ ütles mees.

„Miks ei saa?“

„Või see surm sul nii näpuotsast võtta.“

„Sõjas ikka on.“

„Sõjas samuti nagu mujalgi. Ja kui saan, siis
saan, kus asi. Vanjkadele ikka veeretan enne mõne
siraka silmi vastu.“

Naerdi.

Sulane seletas:

„Ega ma muidu siia sõtta oleks tulnud, kui käsku
poleks tulnud. Ja kui juba käsk tuli, mis siis seal
ikka. Käsk on käsk. Käsku peab täitma. Ilma sel-
leta pole midagi teha.“

„Isamaa eest võib võidelda käsutagi,“ ütles Paul.

„Miks ei või,“ arvas sulane. „Aga kust sa seda
parajat aega tead, millal sul vaja minna? Üks ütleb

*) Romaani peategelane Paul Hindo, vabatahtlik.

isamaa, teine ütleb isamaa, igaühel on oma isamaa. Näe, venelased ajasid ka sõtta isamaa eest.“

„Oma Eesti isamaa eest on ikka õige võidelda.“
„Too on ka õige,“ oli sulase vastus. „Aga minu asi läks nii, et kui Tallinnast tuli käsk, et peab vanjkadele valu andma, läksime platsi. Miks mitte anda, kui kästakse. Vanjkad on seda küllalt teeninud. Vaat' mis nad sõjaajal kõik meil külas ei teinud. Küll varastasid ja kiskusid tüdrukuid, nii et südame löi teinekord halvaks. Punased olid selle asja peale veel agaramad kui valged. Niimoodi ei saa. Üks seadus peab ikka olema.“

Paul naeris. Talle meeldis poiss. Teise otsekohe- sus oli üpris kosutav pärast kasarmu filosoofiaid. Mehe nimi oli Länik, August Länik, Tartumaa talust. Vene sõjast ta olevat saanud kõrvale hoida, sest jalas olevat tal kooljaluu. Aga muidu olevat tal jõudu ja rammu küllalt. Ja eesti sõjaväkke võetud ära.

Voorimees Juhkamson, kes teiste juttu seni oli vai- kides pealt kuulanud, ütles:

„Näh, räägivad ka sõjast kui asjamehed.. Kes siis sõtta läheb selle mõttega, et mis ta sealt saab või mida ta sealt otsib? Tühi jutt.“

„Eks sa tea paremini,“ arvas Länik. „Sa oled vist sõjas ringi madistanud nagu linask porimulgus.“

„Muidugi olen,“ vastas vana kapral tähtsalt. „Ja sellepärast ma ka sõtta jälle lähen. Sõda on säärane asi, et kui sa kord temast maigu suhu oled saanud, siis nii kergesti sa temast lahti ei saa.“

„Nagu rasvane kapsasupp õige!“ imestas Länik. „Vaata venda. Aga võib olla kah. Mina ka, kui mõ- nikord püssi juure olen saanud, siis muudkui põru- taksin aga teist järelejätmata, üks põmakas teise taga. Ilus kuulata.“

„Põmakad ei tähenda siin midagi,“ seletas kap- ral. „Aga vaat', kuidas see näitemäng kõik otsast lahti läheb ja lõpuni mängitakse, selles on see asi. Sellest teie mõlemad veel aru ei saa. On sul hirm, külm, nälg, halb ja kõik, aga vaat' mängus oled sees. Ei siis tast, paganast, nii kergesti lahti saa, võitle siis vanjkadega ühes või vanjkade vastu, ükstäis kõik.“

„Naljakas küll,“ imestas nüüd ka Paul. „Või üks- täis kõik? Aga miks siis teie ka pole nende seas, kes ülistavad suurt ja laia Venemaad?“

„Miks? venitas Juhkamson. „Naljakas küsi- mus... Kui ma juba olin mobiliseeritud eesti väkke ja punaste vastu sõtta saadetud, kuidas ma siis... Venemaa on muidugi suur ja lai, ega ma seda salga. Aga kui ma olen praegu siin ja pean vahti vanjkade vastu, kuidas saan ma siis punaste poolt olla? Vaat' sellest ei saa teie kumbki aru.“

„Aga paljud kapralid ja allohvitseridki on punaste poolt...“ ütles Paul.

„Toda veel ei tea,“ arvas Juhkamson mõtiskele- valt, „kelle poolt nad siis oleksid, kui lahingus oleksid. Pane nad kindlasse lahingusse kindlate seaduste alla — ei ole nad siis kunagi vaenlase poolt. Löövad nagu masin. Aga seal kasarmulogus läheb praegusel ajal iga inimene vedrust lahti. Jahvatatakse suuga nii palju, et isegi seda uskuma hakatakse, mida plära- takse. Kuid pane ikka püss kätte ja käse sihtida, küll laseb iga õige mees siis sinna, kuhu kästakse.“

„Tähendab, korda ei ole?“
„Mõni kord või asi,“ mühatas Juhkamson jäs- sa- ka toriseva mehe häälega. „Kord pandi juba vene sõja alguses nahka.“

„Ega palja korruga ka ikka vist sõdida saa,“ ar- vas Paul. „Näe, sakslasil oli kord, aga mis sealt välja tuli.“

„Sakslased jäid nälga,“ turtus Juhkamson põgl- kult. „Aga anna sa mulle sõjavägi, kes hästi riides ja sõjariistus, kel vats alati ilusasti täis ja kel kord sees, kae siis, mis ma sulle nende meestega teen! Ei ole mulle midagi muud vaja.“

„Idee peab ka ikkagi olema,“ julges Paul jälle

vastu vaielda. „Ilma ideeta vist ikkagi korda pidada ei saa?“

„Mis see idee siis veel on?“

„Idee on see, mille eest sa sõdid, mille eest sa tulle lähed.“

„Hm... kust ma tean, mille eest ma lähen!“ tori- ses Juhkamson.

„Noh, isamaa eest, naise ja laste eest...“

„Vanamoori eest sõtta?“ naeris Juhkamson jõi- nal. „Vaat' selle eest ma siia põgenesingi. Vast see oligi siis mu idee, mes? No, ja isamaa... noh, isal oli lapike maad talu sooserval, mul küll ei ole. Olgu siis vast terve Tartu linn.“

„See ka sobib,“ naeris Paul. „Tartu linn ka võib olla isamaa — koht, kus elatakse ja mis on armsaks saanud...“

„Või veel, armas jah!“ nõokis Juhkamson. „Ei tea, mis eest? Et elad peost suhu ja hädapidi jõuad heinu osta hobusele. Sellegi võtsid sakslased. Maksu eest küll, ennegi mis see raha ka oli? Paberipuru. Ei, kulla poiss, pole mind Tartu linn hellitanud ega käte peal kannud, et sõdi ta eest nüüd rinnaga ja kaitse teist punaste vastu. Mis need punasedki talle teevad?“

„Ju teil midagi siis ikkagi rinnus on, mis teid tagant tõukab,“ arwab Paul. „Korda ka ju meie väes veel ei ole. Miks te siis siin istute? Võiksite teis- tega külas magada. Ega ohvitserid teid muidu poleks siia saatnud, kui ei teaks, mis mees te olete.“

„Pole midagi muud, poja, kui et ma armastan mängu,“ vastas kapral üleolevalt. Kuid endamisi tun- dis ta, et poisil on õigus: midagi peab ikkagi rinnus olema, et siin praegu istud. Palja „mängu“ pärast? Ei, selleks on see „mäng“ liiga madal ja Juhkamson ise küllalt elatunud.

Juhkamson ei teadnud, et paljudki eestlased läk- sid nii, Juhkamsoni taoliselt, vabadussõtta. Ega nad endale selgesti aru annud, miks nad läksid. Aga leid- sid peagi, et nii oli õige. Nad pidasid põhjuseks vahest midagi muud, nagu Juhkamson ja Länik, kuid õige põhjus oli siiski neis olemas ja hõõgus kuski sügaval nagu nägematu tuli tuha all. Paulgi kogu oma ideo- loogia juures läks vast sõtta rohkem oma salajase sise- mise hääle kui oma loosungite sunnil.

Omavaheline vestlus samal ainel oleks ehk veelgi jatkunud, aga korruga kostis eemalt kahuripauk. Siis veel üks ja siis veel.

„Ahah,“ hüppas Länik üles. „Need olid juba pa- rajad partsakad. Punastel on vist kõhud lahti.“

„Püsi paigal,“ ütles Juhkamson. „Küll tuleb sul ka aeg partsatada.“

„Tõmbame juba meie kah,“ nõustus Länik jälle pikali heites. „Teeme lärmi. Neil on küll suure- mad torud kui meil, aga selle eest meil jälle vingu rohkem.“

Ning Länik seadis püssi palge.

„Ära janda,“ manitses kapral. „Oota. Kes siis suurtükitele peale püssidega kõmmutama hakkab? Küll sa saad veel nii paugutada, et püssiraud läheb tuliseks.“

„Täna öösi või?“

„Võib-olla ka täna öösi. Aega jätkub. Ega sõda sind enne lahti lase kui oled oma jao saanud. Selle eest ole mureta.“

„Aga miks ei või siis kohe lasta?“

„Seda tean juba mina paremini.“

„Sina? Aga ega ma sinu püssist lase.“

„Sina minu püssist mitte, aga mina sinu püssist küll.“

„Tohoh!“ imestas Länik. „Sina lased minu püs- sist! Mis asjamees siis sina oled?“

„Sihuke asjamees, et sinu püss ilma minu loata lahti minna ei tohi!“ vastas voorimees uhkelt.

Nüüd taipas ka Länik.

„Ah nii! Kae, kae, kindral kohe kõrval! Üle-

mus! Tere! Õlale võtt! Aga mis sa siis mulle teed, kui käristan prõlla ilma sinu loata paar pauku?"

„Küll sa näed, mis ma siis teen!"

„Aga katsu!"

„Katsu sina!"

Länik pani püssi jälle palge, sihtis, kuid ei lasknud.

„Noh, tühja, ole siis peale ülemus," alustus ta. „Või minul mõni kahju on. Ainult ütle ennegi, miks ma prõlla lasta ei või."

„Esiteks, mida sa lased?" torises ülemus. „Õhku? Ega sa süsspüssiga karjas ole, et sul pauk ilmaaegu raisata on. Iga padrun maksab raha ja kulub sulle teinekord hädapärast ära. Teiseks teed sa asjata lärmi."

„Kas siis sõjas lärmi ei tehtagi? Ma arvasin, et sõda ongi üks hiiglalärm."

„Lärmi peab ka asja pärast tegema."

„Asja pärast?"

„Nojah. Teinekord on vaja vaenlast hirmutada või vedada teda sisse või nii. Siis lärma niipalju kui sa jõuad."

„Nii et mõnikord ikka võib?"

„Teinekord kärista nii, et sa sinine oled."

„No siis pole viga," leppis sulane. „Sest kui sõjas paukugi ei tohi teha, mis sõda see siis ka on?"

„Pea! Ole vait!" käsutas äkki kapral. „Las' ma kuulani!"

Küla poolt ligines mingi pehme tasane kobin, mis osutus hobuste kapjade müdinaks.

„Tulevad!" hüppab Länik jälle püsti. „No nüüd läheb lahti. No nüüd küll keerutame neile, kapraliisand!"

„Pikali maha!" sisistas kapral vihaselt. „Ja mitte üks nohv! Või ma annan sulle tükaka küljekontide vahele!"

Ja sosinal seletas ta:

„Olgu nad omad või punased — ega me nii-kui-nii pihta saa. Tee on siit umbes nelja-viiesaja sammu kaugusel ja ilm on pime kui kott. No nüüd võid, Länik, käristada niipalju kui sa jõuad. Ja mida rohkem, seda parem. Sina, Hindo, samuti. Kõik kolm laseme alguses mõned kogupaugud — ja siis kõmmutame mis suudame. On nad omad, põgenevad Tartu poole, on aga punased, võivad ka aiasid ümber pöörda. Igatahes on metsa taga meie paugud kuulda — ja nii hoiatame neid magajaid ka seal. Tulgu siis appi, kuradid, või võtku vähemalt vastu kas omi või võõraid."

Paul ja Länik seadsid oma püssid põksuval südamele palge. Sõda hakkas saama tõeliseks!

„Ärge laske enne kui ma kamandan: üks, kaks, kolm!" manitses Juhkamson. „Siis tõmmake! Praegu on veel vara. See on mõni väike eelsalgake, sest hobuseid pole palju, ma juba oskan neid müdina järele lugeda. Küllap jäi suurem jagu külla ja need saa-

deti ette välja. Enne külla jõudmist anti igaks juhuks paar partsu suurtükkidest — teavad, kuradid, et meie meelele sellest küllalt on. Noh, seadke nüüd end hästi lesima. Ja et mitte enne mu komandot!"

Kuuldus Pauli ja Läniku sügavat hingamist. Tasane kobin ligines. Oli kuulda isegi hobuste turt-satusi.

„Üks, kaks, — kolm!" kamandas kapral äkki. Ning kaks püssi paukus. Läniku oma aga laskis tagant järele.

„Soss!" sisistas voorimees sulasele. „Va' varese-kütt! Tee ruttu! Üks, kaks, — kolm!"

Paugud kajasid ühtlaselt.

„Nüüd, poisid," käsutas kapral, „laske ja laadige uii käbedasti kui vähegi jõuate! Ruttu!"

Laskmine muutus tihedaks raginaks.

Mõne minuti järele kamandas Juhkamson:

„Järele jätta! Oodake veidi. Länik, kurat, ära lase enam!"

Aga Länik pani veel ühe partsaku. Siis valitses vaikus.

Korraga kostis eest pauk ja kuul lendas vilistades kustki kõrvalt mööda. Esimesele järgnes rida teisi.

„Ahaa!" rõõmutses Juhkamson. „Lasevad! No kõrvetame veel siis meiegi. Ning ikka ruttu!"

Jälle ragistati mitu minutit.

Kui kapral laskmise uuesti pani seisma, ei tulnud eest enam pauke. Aga lasti kustki paremalt poolt, kõrvalt. Ja kabjamüdin, mis enne ligines küla poolt, kadus nüüd kiires tempos küla poole tagasi.

„Tore!" sisistas voorimees. „Meie teine post laseb paremalt poolt. Ja ratsanikud kihutavad tagasi. Tähendab, punased. Oh sa silk, kus nüüd oleks paras neil kannul külla tormata ja madinat teha. Saaks veel viimati suurtükidki kätte. Kurat! Länik, jookse sa tahapoole, ega tea, vast teised on ka kära peale üles tõusnud. — Viimati saab nalja! Jookse ruttu ja teata rooduülemale või rühmaülemale või keda aga rutem näed, et punased pistsid plehku ja on meie ees külas."

Länik, keda asjadekäigud olid teinud üsna painduvaks, hüppas kohe üles ja kadus sõna lausumata pimedusse.

„Pea," hüüdis veel kapral. „Kas teed tead?"

„Mis ma's ei tea!" kostis eemalt vastus ja pehmete pastalde jookkusammud kadusid metsa.

Tonkini suusakeppideks

müüb

KORDES & WUPPERFELD

masinate ja vineeriäri

Tallinn, V. Tartu mnt. 9, tel. 461-05

Järgmine „Kaitse Kodu!“ nr. 3/4 ilmub 20. veebruaril s. a.
vabariigi aastapäeva kaksiknumbrina.

Teised jäid ootama, ja Juhkamson, kellele mõte küla peale tormamisest tegi isu, seletas:

„Pimeduses on lugu alati nii, et kes julgem, see võidab. Torma peale, karju hurraa, löö lärmi ja ole vihane, ja teine ei kannata seda naljalt välja. Ta ei näe ju, kui palju meid on. Oleks siin praegu viiskümmend meest, võiks imet teha. Ega neid seal ees ikka tervet polku ole. Siis oleks hais suurem.“

Kuid mida kauem Länik viibis, seda jahedamaks muutus ka Juhkamson.

„T-jaa,“ venitas ta lõpuks. „Kui oleks mehi! Aga need seal!.. Võib-olla peetakse miitingut, et kas tulla või mitte. Või oodatakse hommikut. Kurat, ei sest sõjast asja saa. Võib-olla jääb tänane „lahing“ viimseks. Postide mehi pole ka näha ega kuulda. Oh te igavesed jäneseüksid. Külmeta siin terve öö — üht ees, teist taga. Sõda! Kus on sõda. Parem vaja ära metsa puid lõkama minna. Hobust nii-kui-nii ei ole.“

Viimaks ilmus lõotsutav Länik.

„Eksisin sugu ära,“ vabandas ta eeskätt. „Aga ega sest ole viga. Edasi sõidida nii-kui-nii ei saa.“

„Mis sa plärad? Miks ei saa?“ küsis pahaaimav kapral vihaselt.

„No-jaa, noh,“ seletas Länik süüdlase häälega. „Mis mina seal teha võin? Küla oli tühi ja muud ei kedagi.“

„Kuidas — tühi?! Kuidas — ei kedagi?!“

„Vaata nii, et sõdurid kõik läinud ja paljas külarahvas ainult kohal. Rohkem midagi,“ vastas Länik.

„Tulline kurrat!“ vandus voorimees soolaselt. „Ah te issanda krantsid, küll on tõprad! Vaat kellele kulaks veel tsaariaega! Seal oleks lihtne: tõmba terve rood kohe kuulipilduja ette ja pane tuli peale. Paremat poleks säärasele sigadele vaja!.. Või meie istume siin, ajame kolme mehega vaenlase tagasi — ja nemad kohe une pealt üles ja Tartusse. Nihukesed raisad!“

„Läinud jah,“ seletas Länik edasi. „Kui need suurtükpaugud anti, siis olevat juba kõik kihevile lõõnud. Aga kui meie püssipaugud kostma hakanud, siis olnud aina üks kadumine Tartu poole. Nii rääkis külarahvas.“

„Kahju, et me punast patrulli neile kaela ei lasknud,“ kirus kapral. „Oleks mõni vähemalt püksata Tartu lidunud ja nohugi saanud. Raiped! No, aga kas sa siis eelsalga mehi ka ei näinud?“

„Neist on mõned külas, mõned on teiste järel jalga lasknud,“ vastas Länik. „Külasolijad seletasid, et tulnud ka abi otsima ja leidnud eest ainult soojad asemel. Käskisid meilgi ära tulla, et ega me kolme mehega punaseid ikka kinni jõua pidada.“

„Totrad!“ sõimas Juhkamson. „Eelsalgas oli ka kokku mitukümmend meest. Ja oma reserv oli ja kõik. Paremad mehed... Säh sulle. Isegi vahetusest polnud juttugi.“

Aga samas lisas ta:

„Jah, noh, kui seljatagune tühi, siis ei sõdi vist isegi jaapani keiser.“

(Järgneb.)

KETRAMIS-JA KUDUMIS-
VABRIK

A/S. VENNAD TOFER

TALLINN.

Valmistab heast
puuvillast igasugust

SPORDIRIIEID.

Valmisesemete müük:

Kaitseliidu Tarvete Ladu

Tallinn, Kaarli t. 8.

Rõigile Raitseliidu üksustele

soovitame Vabariigi aastapäevaks

järgmisi näidendeid:

„**Kapral Salu**“ — B. Kangermann. Näidend 3 pildis Vabadussõjast.

„**Kofkamäe kangelased**“ — T. Braks. Sõjanäidend 2 vaatuses.

„**Dõnnu all**“ — P. Voolaine. Näidend vabadussõjast 3 vaat.

„**Sõed**“ — A. Tammann. Näidend 4 vaat.

„**Kangelane kalmul**“ — V. Sarapik. 2-vaatuseline vaatemäng rahvuspühaks.

„**Maakuld**“ — M. Aitsam. Rahvatükk 4 v.

„**Diiriku parun**“ — A. Tammanni järgi dramatiseerinud A. Särev. Rahvatükk 3 vaat.

„**Okupatsioon**“ — T. Braks. Näidend 3 v.

„**Enne kukke ja koitu**“ — A. Kitzberg. Draama 4 vaatuses.

„**Koidikul**“ — A. Tammann. Näitelavaline skizze 5 pildis.

„**Isade tee**“ — A. Mälk. Näidend 4 vaat.

Ilulugemiseks soovitame järgmisi deklamatsioonide kogusid:

„**Deklamatsioonide kogu I**“ — H. Laur ja V. Vent. Hind Kr. 1.80

„**Deklamatsioonide kogu II**“ — (Rahvuspühadeks kohaste deklamatsioonide kogu) — H. Laur ja V. Vent. Hind Kr. 1.80

„**Valik fumoreske**“ — Kusta Vainomaa Hind Kr. 1.75

Eesti Haridusliit,

S. Roosikrantsi 12, tel. 452-02.

TALLINNA LINNA PANDIMAJA KAUPLUSED

müüvad soodsate hindadega mitmesuguseid esemeid ja võtavad kõigilt asju komisjonimüügiks.

NARVA MNT. nr. 18, telef. 306-84, mööblit (saali, söögitoa, magadistoa ja kabineti sisseseaded jne.), jalgrattaid (meester. ja naister.), õmblusmasinaid, kirjutusmasinaid, klavereid ja teisi muusikariistu, grammofone ja raadioseadeid, seinakelli, peegleid, teemasinaid, lapsevankreid ja mitmesuguseid muid asju.

MANEEŽI TÄN. nr. 4, telefon 301-23, valmisriideid (ülikonnad, palitud, kasukad karusnahksed mantlid jne.), jalanõusid, peakatteid, karusnahku ja kraesid, põrandaja seinavaipu, tasku-, käe- ja lauakelli, mitmes. kuld- ja hõbeasju, laskeriistu, sporditarbeid, päevapildiaparaate, binokleid jne.

Suur valik hooaja kaupadest.

Kasulik ostu- ja müügikoht kõigile.

Tooge asju komisjonimüügiks neisse kauplustesse.